

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

∨ *Волонтерство в Україні: правові аспекти*

- ЕКОНОМІКА ПІД ЧАС ВІЙНИ

∨ *Закон щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків*

№ 3 (267) ЛЮТИЙ 2024

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 03 (267) 2024

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав закони щодо
продовження воєнного стану та мобілізації.. 3
Президент України підписав Закон України
щодо спрощення процедури списання
військового майна 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Беззуб І.

Волонтерство в Україні: правові аспекти..... 4

Чернявська Л.

Як працюватиме Закон щодо страхування
інвестицій в Україні від воєнних ризиків 12

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 22

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав закони щодо продовження воєнного стану та мобілізації

Президент України В. Зеленський підписав закони № 10456 та № 10457 щодо продовження воєнного стану та загальної мобілізації.

Про це ідеться на сторінках законопроектів на сайті парламенту.

Згідно з документами воєнний стан і мобілізацію продовжено на 90 днів з 14 лютого 2023 р. до 13 травня 2024 р.

Це вже десяте рішення по дії воєнного стану та загальної мобілізації з початку повномасштабної війни.

5 лютого Президент України В. Зеленський вніс до Верховної Ради України законопроекти про продовження в Україні воєнного стану та загальної мобілізації ще на 90 днів. 6 лютого ВРУ ухвалила закони.

Воєнний стан і мобілізація в Україні.

24 лютого 2022 р. Президент України В. Зеленський оголосив про запровадження воєнного стану по всій Україні. ВРУ

проголосувала за запровадження воєнного стану.

Того ж дня представник ДПСУ А. Демченко у коментарі «Суспільне Новини» підтвердив, що у зв'язку з агресією РФ та запровадженням воєнного стану на території України починає діяти обмеження на виїзд за кордон чоловіків віком від 18 до 60 років.

Воєнний стан за час повномасштабного вторгнення продовжували 7 разів:

- з 25 травня до 23 серпня 2022 р.;
- з 23 серпня до 21 листопада 2022 р.;
- з 21 листопада 2022 р. до 19 лютого 2023 р.;
- з 19 лютого до 20 травня 2023 р.;
- з 20 травня до 18 серпня 2023 р.;
- з 18 серпня до 15 листопада 2023 р.;
- з 15 листопада 2023 р. до 14 лютого 2024 р.

(*Суспільне Новини (<https://susplilne.media/682418-zelenskij-pidpisav-zakoni-pro-prodovzenna-voennogo-stanu-ta-mobilizacii/>). – 2024. – 12.02*).

Президент України підписав Закон України щодо спрощення процедури списання військового майна

Президент України В. Зеленський підписав Закон України «Про внесення змін до статті 4 Закону України “Про правовий режим майна у Збройних силах України” щодо спрощення процедури списання військового майна».

Така інформація розміщена у картці законопроекту на сайті парламенту.

Документ вносить зміни до статті 4 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних силах України», які передбачають особливості списання військового майна під час дії воєнного стану.

Зокрема, командир військової частини за поданням комісії для списання військового майна має право списувати закріплене за

військовою частиною майно незалежно від номенклатури служб забезпечення (крім зброї) вартістю за одиницю військового майна або за одним актом до 100 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян без затверджень та погоджень з посадовими особами вищих рівнів, правоохоронними органами чи спеціальним правоохоронним формуванням у складі ЗСУ.

Також він має право приймати рішення про необхідність проведення розслідування причин та обставин втрати або знищення, дострокового зносу, перевитрати військового майна (крім зброї) вартістю за одиницю або за одним актом до зазначеного розміру.

Водночас документ передбачає особливості складання єдиного акта списання військового

майна у разі його втрати (знищення, руйнування) внаслідок воєнних (бойових) дій.

Нагадаємо, 5 жовтня Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до статті 4 Закону України “Про правовий

режим майна у Збройних силах України” щодо спрощення процедури списання військового майна». (*Finance.ua* (<https://news.finance.ua/ua/zelen-skyu-pidpysav-zakon-pro-sproshhennya-procedury-spyannya-viys-kovoho-mayna>). – 2024. – 7.02).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

I. Беззуб, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Волонтерство в Україні: правові аспекти

В умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України надзвичайно важливою складовою громадянського суспільства стала волонтерська діяльність, спрямована на вирішення проблем, що турбують багатьох громадян та з певних причин не можуть повністю вирішитись зусиллями держави. Зокрема, у сферах матеріального і технічного забезпечення бійців на фронті; надання медичної допомоги пораненим та постраждалим; матеріального забезпечення та психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам у тилу.

Сьогодні волонтерські організації відіграють роль маркетингових компаній, які вивчають потреби фронту на локальному рівні, здійснюють мозаїчний збір коштів з різних джерел, здійснюють пошук, замовлення та придбання як в Україні, так і за кордоном певного обладнання, продуктів тощо та працюють як логістичні компанії, які забезпечують завезення, оформлення і транспортування до споживача. Саме ці напрями волонтерської діяльності є найпотужнішими в умовах війни.

Важливу роль у мобілізації волонтерів від початку військових дій відіграє ГО «Волонтерська Платформа», запущена ще в березні 2021 р. ГО «Українська Волонтерська Служба», Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та ІТ-компанією SoftServe за підтримки Міністерства молоді та спорту України, наголосив ексголова Представництва ЮНІСЕФ в Україні М. Шахін. Кількість її користувачів зросла втричі за перші місяці війни. Завдяки цьому ресурсу вдалося швидко налагодити

зв'язок між тими, кому потрібна допомога і тими, хто готовий допомагати.

Загалом, за даними Державної податкової служби України, від початку повномасштабної війни кількість офіційних волонтерів зросла в 21 раз. За неповний 2023 р. офіційних волонтерів побільшало у 2,5 раза і Реєстр зріс на 4 тис. 18 осіб. Для порівняння, за відповідний період у 2022 р. до переліку додалось лише 730 осіб. Пік реєстрацій припав на грудень 2022 р., тоді до переліку додалось 1 тис. 653 волонтера за місяць. На початок грудня 2023 р. у Реєстрі волонтерів зареєстровано 6 тис. 734 особи (реєстр – база даних волонтерів, які допомагають захисникам та жителям країни, що постраждали від війни з 2014 р. Реєстр веде Державна податкова служба України. Реєстрація потрібна, аби значні суми донорських коштів не враховувалися до щорічного оподаткованого доходу).

За результатами опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми MATRA з 13 по 21 грудня 2022 р., близько 61 % українців так чи інакше долучалися до волонтерської допомоги Силам оборони України чи своїм співгромадянам: хтось допомагав фізичною роботою (близько 10 %), 31 % допомагали фінансово, близько 20 % – і фінансово, і роботою.

Водночас в Україні зберігається висока довіра до волонтерів – 84 % їм довіряють і лише 3 % не довіряють (у грудні 2022 р. показники були майже ідентичними). Абсолютну довіру в українському суспільстві зберігають Збройні

сили України – як і в грудні 2022 р., так і в 2023 р. 96 % громадян довіряють ЗСУ, про що свідчать результати опитування, яке провів Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) 29 листопада – 9 грудня 2023 р.

Дійсно, після повномасштабного вторгнення РФ, волонтери стали надійним тилом для оборонців України. Але потужна волонтерська сила потребує ефективної підтримки з боку держави та суспільства, зокрема, у питаннях правової обізнаності волонтерів, рекомендацій із психологічної допомоги і популяризації культури волонтерської діяльності. Нагальним постало питання створення додаткових гарантій та можливостей для волонтерів в умовах війни.

Важливою віхою для волонтерського руху стало ухвалення у 2022 р. низки законів.

Зокрема, Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про волонтерську діяльність” щодо підтримки волонтерської діяльності» (№ 2519-IX від 15.08.2022 р.), який покращив законодавче регулювання волонтерства та актуалізував законодавство про волонтерську діяльність у зв’язку з вторгненням РФ. Прийняття Закону сприяє розвитку волонтерського руху в Україні передусім через розширення напрямів волонтерської діяльності в умовах війни, розширення дії окремих норм Закону України «Про волонтерську діяльність», зважаючи на широкомасштабну військову агресію РФ проти України.

Також новий Закон забезпечує можливість для розробки та імплементації загальнодержавних цільових програм з підтримки розвитку волонтерства та інших заходів з метою підтримки волонтерської діяльності в Україні.

Відповідно до Закону, волонтерська допомога може здійснюватися в режимі онлайн за допомогою мережі «Інтернет» та інших телекомунікаційних мереж.

Крім того, завдяки нормам законодавчого акта в Україні створена інформаційно-аналітична платформа для інформування про можливості волонтерства в Україні та за її межами, підтримки інститутів громадянського суспільства в залученні волонтерів та для розміщення іншої інформації з метою сприяння розвитку волонтерського руху в Україні.

Ухвалений народними депутатами Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про благодійну діяльність та благодійні організації” щодо вдосконалення порядку включення благодійників – фізичних осіб до Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації» (№ 2757-IX від 16.11.2022 р.) максимально спрощує і диджиталізує процедуру реєстрації волонтерів. Після набрання чинності Закону відомості до Реєстру волонтерів фізична особа може вносити через портал електронних послуг «Дія». Достатньо подати заяву із зазначенням реквізитів рахунку, відкритого на ім’я волонтера, що призначений для здійснення благодійної діяльності, без надання банківської довідки, що було передбачено чинною нормою.

Проводити реєстрацію в Реєстрі волонтерів не обов’язково, але, слід нагадати, що держава в особі податкової служби здійснює облік волонтерів з метою забезпечення контролю за оподаткуванням благодійної допомоги і в будь-який час може витребувати у волонтера відомості щодо походження коштів і їх використання чи провести фінансовий моніторинг, що може призвести до виникнення податкової заборгованості і застосування штрафних санкцій.

Як вже зазначалося, українське волонтерство має потужну суспільну підтримку. Українці активно відгукуються на оголошення про волонтерські збори, і це дуже важливо, адже саме за кошти громадян волонтери купують потрібні речі для армії чи населення. Так, за дев’ять місяців 2023 р. три найбільші благодійні фонди України зібрали 12,5 млрд грн. Найбільше коштів за цей період збрала платформа United24 – 7,94 млрд грн або 63 % від загального обсягу. Майже чверть коштів – трохи понад 3 млрд грн – отримав фонд «Повернись живим», ще близько 1,5 млрд грн (12 %) надійшло до фонду С. Притули.

У перші місяці повномасштабного вторгнення, коли була потреба в оперативному вирішенні нагальних потреб військових, ніхто не задумувався про офіційне оформлення

статусу волонтера. Але оскільки за чинним законодавством оподаткуванню підлягає будь-який дохід фізичної особи, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного періоду, незалежно від джерел його отримання, пояснює юрист Центру стратегічних справ УГСПЛ Н. Войнова, волонтери, які займаються збором грошових коштів на свої особисті банківські картки для здійснення індивідуальної волонтерської діяльності і не перебувають у Реєстрі волонтерів, зобов'язані їх задекларувати та заплатити з них 18 % ПДФО та 1,5 % військового збору.

Тому Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України» (№ 2520-IX від 15.08.2022 р.) визначили, зокрема, що до оподаткованого доходу фізичної особи не включається благодійна допомога, отримана протягом податкових періодів, починаючи з 1 січня 2022 р. Прийняття цього Закону полегшить ведення законної волонтерської діяльності та допоможе збільшити обсяги благодійної допомоги ЗСУ.

Крім цього, 7 грудня 2022 р. Президент України В. Зеленський підписав Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, зібраної волонтерами» (№ 2747-IX від 16.11.2022 р.), яким розширили напрями витрат осіб з Реєстру волонтерів з урахуванням повномасштабної збройної агресії РФ, а також уточнили питання щодо поширення податкової пільги на попередні правовідносини.

Відтепер, наголосила голова політичної партії «Слуга Народу» О. Шуляк, до оподаткованого доходу осіб, внесених до Реєстру волонтерів, не включатиметься сума отриманої благодійної допомоги, якщо в період воєнного і надзвичайного стану вона витрачена на користь учасників бойових дій по всій Україні, працівників цивільного захисту та членів їхніх сімей, вимушених переселенців із зон бойових дій по всій Україні.

Отже, завдяки ухваленим законам великі суми, зібрані і витрачені волонтерами на допомогу

армії, переселенцям та іншим постраждалим від війни, можна легалізувати і не платити з них податок на доходи, зазначила юрист проекту «Ініціативи секторальної підтримки громадянського суспільства», консультант з фінансів і податків Українського незалежного центру політичних досліджень Ю. Панура.

Проте волонтерська спільнота виявила, що держава через «дірки» у новому законодавстві може збирати податки зі зборів на потреби армії. Так, Закон України № 2747-IX, який звільняє від оподаткування волонтерів, розповсюджувався лише на перелік товарів, що регламентується застарілою Постановою Кабміну № 112 «Про затвердження переліку засобів, товарів (робіт, послуг), сума (вартість) благодійної допомоги для закупівлі або у вигляді яких не включається до оподаткованого доходу платників податку на доходи фізичних осіб» від 24 жовтня 2016 р. У документі десятки найменувань, але не пріоритетні зараз для армії дрони, тепловізори, антидронові рушніці, Starlink тощо. Ця законодавча прогалина породила серйозну суперечність: збори на популярні серед військових товари не підпадають під дію Закону. Тобто, з одного боку, волонтери не повинні сплачувати податки, а з іншого – законодавство, що звільняє волонтерів від цього, не вважає дрони чи Starlink товарами, що можуть закуповуватися на потреби армії без оподаткування.

Більшість волонтерів не підозрювали про існування такої неузгодженості, вважаючи, що якщо вони зареєстровані в Реєстрі волонтерів, то держава автоматично звільняє їх від оподаткування, пояснює керівник «Центру підтримки аеророзвідки» М. Берлінська.

Співзасновник громадської організації Razom for Ukraine, засновниця благодійного фонду Dignitas Л. Шипович також наголошує, що навіть зареєстровані в реєстрах волонтери, які збирають всі чеки за покупки, мають запити й акти від військових, зобов'язані сплачувати податки з волонтерських зборів, якщо за ці кошти вони придбали те, що не вказано у спеціальному переліку товарів за 2016 р.

При цьому, за словами волонтерки О. Корчинської, фронтові стабілізаційні

пункти, де рятують поранених з поля бою, на 99 % забезпечуються волонтерами, оскільки держава не в змозі знайти техніку, реанімобілі, санітарні автомобілі для війська тощо.

Широкого суспільного резонансу набула новина про спробу оподаткувати волонтера І. Луценка. Так, у березні 2023 р. в рамках проєкту «Люті пташки» запустили збір на 30 млн грн, щоб закупити 1000 ударних FPV-дронів українського виробництва, які не замовляє Міноборони. Гроші збиралися на рахунок фонду Dignitas та на «Монобанку» І. Луценка, що служить у 72 ОМБР ЗСУ та є співзасновником Центру підтримки аеророзвідки. Тоді на «Монобанку» зібрали близько 20 млн грн. Але збором зацікавився фінансовий моніторинг і податківці заявили, що чекають сплати податків у розмірі близько 4 млн грн.

Безперечно, список товарів та послуг, вартість яких не передбачає стягнення податку, слід було оновити вже давно. У травні громадські діячі намагалися розширити список товарів та послуг, але Міністерство фінансів України заблокувало ініціативу, розповіла Л. Шипович. Мінфін виступив проти підходу волонтерів «все, на що є запит», побоюючись, що недобросовісні люди спробують зловживати нормою та будувати схеми з ухилення від сплати податків.

Після розголосу в ЗМІ, 1 червня 2023 р. міністр фінансів України С. Марченко повідомив, що Мінфін ініціюватиме зміни до Постанови Кабміну для вирішення проблеми з претензіями Податкової служби до волонтерів. При цьому він запевнив, що тим волонтерам, хто офіційно веде свою діяльність для допомоги армії, жодних податків з товарів, які передаються ЗСУ, сплачувати не потрібно. Це діюча норма Податкового кодексу України. Окрім того, міністр повідомив, що уряд призначить уповноваженого представника, який забезпечуватиме як постійну комунікацію, так і розв'язання проблемних питань, що постійно виникають у волонтерському середовищі.

2 червня 2023 р. Кабмін розширив перелік товарів, на які волонтери можуть збирати кошти без сплати податків. До оновленого

списку потрапили літальні апарати та ряд інших товарів: апаратура зв'язку, парашути, радіоапаратура дистанційного керування, навігаційні прилади, цифрові камери, лінзи та об'єктиви камер, оптичні прилади та частини до них, двигуни, батареї та акумулятори, частини двигунів та інші частини тощо.

Парадокс українського законодавства полягає в тому, що хоч держава і передбачила відповідальність за незадекларовані доходи та несплачені податки, але фактично інструментів аби виявити такі порушення майже немає. Інформація щодо коштів, які надходять фізичним особам на їх карткові рахунки, є банківською таємницею, яка може бути надана лише за рішенням суду, пояснює керуючий партнер юридичної компанії Winner І. Ясько.

Однак Податкова служба України може запитати у волонтера відомості щодо походження коштів і їх використання, чи провести фінансовий моніторинг, додав адвокат Р. Кравець. І фінансовий моніторинг може становити набагато реальнішу загрозу для волонтерів ніж податкова. З огляду на підхід, який робить і Податкова служба України, і Міністерство фінансів України, переконаний адвокат, можна вбити весь волонтерський рух. Тому добросовісних волонтерів так зачіпає спроба держави в будь-який спосіб обкласти їх податком, додав військовий у запасі Я. Нищик. Переслідування волонтерів під час війни виглядає як політичне самогубство, переконані експерти.

Проте законодавча та виконавча влада, тобто парламент і уряд, створили ще одну болісну та обтяжливу для волонтерів ситуацію. Ідеться вже не про податки, а про вірогідність відкриття кримінального провадження за «продаж гуманітарної допомоги».

З початком повномасштабного вторгнення РФ з метою подолання негативних соціальних наслідків та посилення обороноздатності держави значно зросли обсяги товарів гуманітарної допомоги, що постачаються за рахунок вітчизняних та іноземних донорів.

У березні 2022 р. Кабмін ухвалив Постанову № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон

України в умовах воєнного стану», що суттєво спрощувала ввезення з-за кордону товарів для військових. Нормативний акт дозволив декларувати на таможні товари, придбані волонтерами за власні або зібрані кошти на замовлення військових частин, як гуманітарну допомогу. Така процедура суттєво підвищила швидкість забезпечення захисників України всім необхідним – від одягу до транспортних засобів.

Але чинне законодавство щодо гуманітарної допомоги не відповідає потребам часу, потребує змін та адаптації до кращих зразків правового регулювання відповідних питань у країнах ЄС. Вирішення цієї проблеми вбачається в необхідності внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення порядку ввезення, обліку та розподілу гуманітарної допомоги.

5 вересня 2023 р. уряд затвердив Постанову № 953 «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану», якою пропонувалося скасувати вищезгадану Постанову з 1 грудня 2023 р.

Новий документ визначає механізм визнання товарів гуманітарною допомогою, пропуску через митний кордон України та митного оформлення, отримання, надання, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги, що ввозиться на митну територію України.

Формування і подання декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, здійснюються в електронній формі через єдиний державний інформаційний вебпортал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», або через «Автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги», або у паперовій формі в пункті пропуску через державний кордон України.

На період дії воєнного стану зберігається декларативний принцип визнання товарів гуманітарною допомогою. Отже, не потрібно звертатися до спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги та проходити процедуру визнання допомоги гуманітарною, як це було в мирні часи.

Ввезення гуманітарної допомоги на територію України за декларацією дозволяється протягом 30 календарних днів з дати її створення. За якість та безпеку гуманітарної допомоги відповідає отримувач. Внесення змін до декларації можливе лише до подання її митному органу в пункті пропуску. Крім того, Постанова передбачає порядок звітування отримувачів гуманітарної допомоги до повного її розподілу. Там також прописані випадки, в яких необхідно подавати інвентаризаційний опис отриманої гуманітарної допомоги.

Задекларована гуманітарна допомога, щодо якої не поданий звіт протягом 90 календарних днів з дати внесення інформації про митне оформлення допомоги, буде вважатися такою, що використана не за цільовим призначенням. При цьому отримувачі, крім тих, що утримуються за кошти держбюджету та бюджетів місцевих органів влади, втрачають статус отримувача гуманітарної допомоги без можливості повторної реєстрації протягом наступних пів року.

Контролюють цільове використання Національна соціальна сервісна служба України, податкові та правоохоронні органи. Моніторить дані щодо гуманітарної допомоги також Нацсоцслужба.

Як пояснили в Мінсоцполітики, це необхідно, щоб запобігти схемам уникнення оподаткування, коли комерційні вантажі завозять у країну під виглядом гуманітарних, упорядкувати облік ввезеної волонтерської допомоги та проконтролювати, як вона розподіляється. На думку урядовців, це в інтересах самих благодійних та волонтерських фондів, які працюють у правовому полі. При цьому в роботі волонтерських фондів, які за законом зареєстровані у відповідному реєстрі, за словами міністра соціальної політики О. Жолнович, нічого не зміниться.

Також, зазначила О. Жолнович, Постановою впроваджуються додаткові обов'язки для комунальних і державних отримувачів гуманітарної допомоги (військово-цивільні адміністрації та установи), щоб гуманітарна допомога не губилася на складах і не протерміновувалася.

Перспективи та потенційні проблеми нового порядку поки що перебувають у полі припущень. Поза зоною регулювання – волонтери-фізособи, які працюють за рамками благодійних фондів та організацій (юридичних осіб). Коли мова йде про міжнародне передавання товарів, фізосіб як волонтерів держава не розглядає.

Новий порядок також має на меті цифровізувати процес пропуску й обліку гуманітарної допомоги, щоб зробити цей процес прозорішим та унеможливити будь-які зловживання в цій сфері.

З одного боку, отримувачам не доведеться збирати чималу кількість документів, які колись вимагалися при ввезенні гуманітарної допомоги: гарантійні листи, довідки, плани про розподіли, запити військових тощо. З іншого боку, необхідність звітування отримувачами гуманітарної допомоги є додатковим навантаженням, яке потребує часу та зусиль. Однак тільки співпраця державних органів, гуманітарних організацій та волонтерів дасть змогу вирішити непрості завдання, пов'язані з наданням гуманітарної допомоги тим, хто її потребує.

Дійсно, зміни в порядку оформлення гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану є спробою вирішити проблеми зловживань, але при цьому важливо не ускладнити діяльність благодійних фондів та не уповільнити доставку допомоги, наголосила помічниця адвоката Адвокатського Об'єднання «ДЕЛЬТА ІНТЕРНЕТШІЛ ЛЮ» А. Спіца.

Уряд прагне унеможливити «схеми» з гуманітарною допомогою, натомість волонтерська спільнота просить доопрацювати ухвалені рішення. Так, провідні волонтерські організації звернулися з відкритим листом до Президента України В. Зеленського з проханням продовжити дію спрощеної системи ввезення в Україну гуманітарної допомоги, відкласти терміни набрання чинності урядовою Постановою про нову систему пропуску та обліку «гуманітарки» в умовах воєнного стану, принаймні на період, доки не буде ухвалено законодавчі зміни та нормативні акти, які дозволять уникнути штучних перепон для волонтерської діяльності, зокрема, для

фізичних осіб, котрі закупають за кордоном і перевозять в Україну гуманітарні вантажі, а також апробовано нову електронну систему обліку цих вантажів.

Волонтерська спільнота вбачає в нововведенні певні ризики, що може обмежити отримання Силами безпеки та оборони України засобів, необхідних для успішного протистояння агресорові. Також у межах дискусії щодо нововведення наголошувалося на тому, що воно може дестабілізувати роботу невеликих волонтерських організацій, які хоч і зареєстровані як юридичні особи, але не мають у штаті фахівців, котрі б займалися підготовкою звітів та опікувалися іншою додатковою документацією.

Частина питань (але далеко не всі), що порушувалися в межах дискусії між урядовцями та волонтерською спільнотою щодо очікуваних змін у системі ввезення, розподілу та обліку гуманітарної допомоги, вирішує ухвалений Верховною Радою України та підписаний Президентом України законопроект № 9111 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення порядку ввезення, обліку та розподілу гуманітарної допомоги».

У першу чергу, законодавчо закріплюється спрощення процедури ввезення, обліку та розподілу гуманітарної допомоги.

Тому на рівні закону запроваджується необхідність використання електронної системи обліку гуманітарної допомоги. Таку платформу – Автоматизована система реєстрації гуманітарної допомоги – Мінсоцполітики запустили з 1 грудня. Завдяки системі до Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги було внесено 3 тис. 53 отримувача, загалом у Реєстрі вже понад 4,5 тис. юридичних осіб, які можуть офіційно завозити гуманітарну допомогу до України.

Окрім цього, розширюється перелік отримувачів гуманітарної допомоги. Раніше це могли бути зареєстровані в Україні благодійні фонди та громадські організації з визначеними напрямами статутної діяльності. Тепер до переліку додаються іноземні благодійні організації, представництва яких акредитовані в Україні. Також отримувачами можуть бути

неприбуткові державні та комунальні установи, органи місцевого самоврядування, надавачі соціальних послуг.

Серед іншого, врегульовується питання визнання товарів гуманітарною допомогою. Так, придбані благодійними організаціями за кордоном товари, які при ввезенні в Україну задекларовані як гуманітарна допомога, мають бути безоплатно роздані набувачам протягом 90 днів з дати перетину митного кордону. У такому випадку товари будуть визнані гуманітарною допомогою.

Серед важливих норм – можливість передавати транспортні засоби військовим як фізичним особам (набувачам) у якості гуманітарної допомоги.

Водночас варто враховувати, що Закон хоч і підписаний Президентом України, але, як і в кожній галузі, його впровадження потребуватиме напрацювання підзаконних актів, на що знадобиться час. Тому пропозиція волонтерів про відтермінування введення в дію нових вимог видається слушною. З іншого боку, надто затягувати із впорядкуванням цієї сфери та унеможливленням тіншових «схем» також не варто, адже кожен місяць збереження можливостей для зловживань (мова йде не про волонтерів, а про тих, хто під них маскується) – це потенційно багатомільйонні втрати для бюджету та удар по конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

Ще одна законодавча ініціатива – це пропозиція звільнити волонтерів від призову до військової служби під час мобілізації. Законопроект № 10251 «Про внесення змін до статті 23 Закону України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” щодо сприяння волонтерській діяльності» зареєстровано в парламенті.

Аргументуючи необхідність ухвалення законопроекту, його автор народний депутат Г. Мазураш зазначив, що волонтери відіграють важливу роль у забезпеченні військових підрозділів необхідним для якомога успішнішого виконання завдань із протидії агресії проти України.

Хоча, на перший погляд, законодавча ініціатива є цілком шляхетною – волонтери

дійсно відіграють дуже важливу роль у справі забезпечення українських військовослужбовців та військових підрозділів усім необхідним, найчастіше, замінюючи собою багато державних інституцій, питання виникають одразу після прочитання перших пропозицій законопроекту. Так, згідно з документом, волонтер, що не підлягає призову на військову службу під час мобілізації, повинен відповідати таким критеріям:

- громадянин України військовозобов’язаного віку, що працює (не менше ніж на 0,75 ставки) або займається підприємницькою діяльністю (і не має податкових заборгованостей);

- офіційно займається волонтерською діяльністю (входить до Реєстру волонтерів, має посвідчення волонтера затвердженого зразка);

- має підтверджуючі документи, що в поточному чи попередньому місяці здійснював волонтерську діяльність.

Насамперед нова законодавча ініціатива викликає питання в самих волонтерів. По-перше, а ті, хто не збирає гроші на свої банківські картки, а просто вирішує масу логістичних проблем, допомагає при переправленні необхідних військових вантажів через кордон, ризикуючи життям, відвозить їх своїм транспортом на «нуль» – не волонтери?

Також виникає питання щодо «посвідчення волонтера затвердженого зразка». Немає жодних зразків, кожна волонтерська організація друкує своє посвідчення, розповідає керівник волонтерської громадської організації «Реставратор» М. Васильков.

До речі, за даними «Монобанку», на травень 2023 р. картки для збору коштів отримали близько 40 тис. осіб. А ще є інші банки. Ще є реєстрація через військово-цивільні адміністрації та Міністерство інфраструктури України. Це – офіційно. А скільки українців волонтерять неофіційно. І, якщо буде ухвалено закон про те, що їм може бути надана відстрочка від армії – кількість «волонтерів» одразу виросте в рази, переконаний М. Васильков. Думку про те, що ухвалення закону щодо звільнення волонтерів від призову може стати лазівкою для ухилянтів, висловив і військовий аналітик, колишній командир роти батальйону «Айдар» Є. Дикий.

Слід зазначити, що волонтерів, які ще з 2014 р. допомагають українській армії (а особливо – з лютого 2022 р.), досить складно звинуватити в тому, що вони ухиляються від служби в армії. Подібні ж закони, вважає колишній радник голови МВС України В. Мартиненко, це спам, спроба відвернути законодавців від вирішення справді важливих проблем.

Існують також думки, що подібна ініціатива – просто піар певних депутатів і ніщо інше, як популізм, наголосив політолог О. Лісний.

У разі ухвалення документа в першому читанні ініціатор законопроєкту Г. Мазураш готовий доопрацювати законопроєкт, обговорюючи моменти неоднозначного трактування, запобіжники. Однак Г. Мазурашу – лідер серед нинішніх народних депутатів за кількістю зареєстрованих законопроєктів, більшість з яких навіть не виносилась на голосування.

Отже, волонтерство – це вияв потужного внутрішнього ресурсу громадянського суспільства, згуртованості активних, свідомих громадян, який в умовах повномасштабної війни в Україні показав свою роль та значущість у посиленні національної, економічної, соціальної, продовольчої безпеки держави; у збереженні людського потенціалу країни; у зміцненні обороноздатності країни та подоланні руйнівних наслідків війни.

Утім, попри історії успіху, у сфері волонтерства все ще залишаються проблеми, які необхідно вирішувати, зокрема, змінюючи національне законодавство щодо волонтерів, створюючи додаткові гарантії та можливості для волонтерів в умовах війни (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: вебсайт «ЮНІСЕФ в Україні»* (<https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/volunteer-hub-helps-400000-ukrainians-make-difference>); *вебсайт «Економічна правда»* (<https://www.epravda.com.ua/news/2023/12/15/707741/>); <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/04/7/698865/>; <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/11/16/706632/>); *вебсайт «Опендатабот»* (<https://opendatabot.ua/analytics/real-volunteers-2023-12>); *вебсайт*

Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва (https://dif.org.ua/article/opir-agresoru-volonterstvo-obstrili-infrastrukturivak-povnomasshtabna-viyana-vplinula-nazhittya-ukraintsiv?fbclid=IwAR3mvi67372b0uyFptkV9FnEjH0Zh9ccAHaf5JrJP_JKsZNWm02V6ncqLnM#_Toc128066178); *вебсайт «Укрінформ»* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3801673-ukrainci-najbilse-doviraut-zsu-i-volonteram.html>); <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3717153-opodatkuvanna-volonteriv-vijna-z-derzavou-zaradi-dopomogi-derzavi.html>); <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3787269-zmini-pri-vvezenni-gumanitarki-so-cekae-navolonteriv-z-1-grudna.html>); *вебсайт Центру демократії та верховенства права* (<https://cedem.org.ua/news/volonterstvo-za-rik/>); <https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Putivnyk-z-volonterstva-v-Ukrayini-1.pdf>); *офіційний вебпортал Верховної Ради України* (<https://www.rada.gov.ua/news/razom/223506.html>); <https://www.rada.gov.ua/news/razom/226819.html>); *вебсайт УГСПІ* (<https://www.helsinki.org.ua/advice/zbir-koshtiv-na-osobysti-kartky-volonteriv-iak-unyknuty-problem-z-podatkovoiu/>); *сайт Military Courier Ukraine* (<https://mil.co.ua/mlrd-grn/>); *вебсайт видання «Юридична Газета»* (<https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/podatki-z-donativ-volonterska-pilga.html>); *інтернет-видання «ЗМІ для змін»* (<https://cs.detector.media/reforms/texts/185031/2022-12-02-yurystkayuliya-panura-pro-novi-volonterski-zakony-vony-sproshchuyut-zhyttya-blagodiynykam/>); *вебсайт «Еспресо»* (<https://espresso.tv/derzhava-ne-v-zmozi-samostiyno-podbati-prosvoe-viysko-i-shche-khoche-styagnuti-podatok-na-volonterstvo-volonterka-korchinska>); *вебсайт Gwara Media* (<https://gwaramedia.com/minfin-pretenduije-na-groshi-vid-volonterskih-zboriv/>); *вебпортал «СУСПІЛЬНЕ/Новину»* (<https://suspilne.media/509177-volonteri-ta-podatki-koli-ta-vid-kogo-derzava-vimagatime-zvityv-pro-vitrati/>); *вебсайт «Рубрика»* (<https://rubryka.com/2023/11/10/ukrayina-sprostyla-pravyla-vvezennya-gumanitarnoyi-dopomogy-u-chomu-rishennya/>); *вебсайт Lb.ua* (<https://>

lb.ua/blog/mykhaylo_pozhyvanov/559248_klishchi_volonteriv_shcho_i_chomu.html); вебсайт Texty.org.ua (https://texty.org.ua/fragments/111119/chym-zahrozhuye-obmezheniya-vvezennya-humdopomohy-z-1-hrudnya-royasnyuyut-volontery/); Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України «Урядовий портал» (https://www.kmu.gov.ua/news/prezydent-pidpysav-zakonoproekt-9111-pro-humanitarnu-dopomohu-shcho-zminytsia); інтернет-видання «Аностроф» (https://apostrophe.ua/ua/article/society/2023-11-16/blagorodnaya-initsiativa-nujno-li-volontеров-освобождат-от-мобілізації/55097); Панькова О., Касперович О. «Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей післявоєнного відновлення країни» (http://jeej.wuni.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1605)).

Л. Чернявська, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Як працюватиме Закон щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків

На початку 2024 р. набрав чинності Закон України № 3497-IX «Про внесення змін до Закону України “Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності” щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків». Цей документ дасть змогу Експортно-кредитному агентству (ЕКА) страхувати та перестраховувати інвестиції як міжнародних, так і українських компаній ще до закінчення воєнного стану.

Очевидно, що одним з обмежень для залучення приватних інвестицій в українську економіку під час війни є відсутність дієвих механізмів страхування воєнних ризиків. Відтак як приватний капітал для масштабної повоєнної відбудови України, так і український бізнес, орієнтований на експорт, матиме можливість користуватися інструментами страхування воєнних ризиків.

На прийнятті цього Закону наполягали представники бізнесу. Зокрема, у Європейській Бізнес Асоціації заявляли, що цей Закон допоможе поставити в рівні умови українських інвесторів із зарубіжними. Бо до цього часу вітчизняне ЕКА законодавчо було позбавлене можливості надавати послуги із страхування внутрішніх інвестицій. А також спростить і пришвидшить процес відбору проєктів.

Окрім того, завдяки новим нормам доступ до страхування отримають середні компанії, які навряд чи зацікавлять міжнародних

страховиків, натомість повністю відповідають профілю ЕКА України, пояснили у ЕВА.

На сьогодні різні типи страхування від воєнних ризиків для міжнародних приватних інвесторів пропонують національні Експортно-кредитні агенції цих країн. Також індивідуальні страхування від воєнних ризиків пропонують спеціалізовані організації, такі як американська Development Finance Corporation (DFC), яка готова страхувати українські інвестиції, або Багатостороннє агентство гарантій інвестицій (MIGA), яке є підрозділом Групи Світового банку (MIGA було створене в 1988 р. і працює для сприяння прямим іноземним інвестиціям у країни з економікою, що розвивається. Діяльність MIGA має зменшувати ризики обмежень на конвертацію та переказ валюти, порушення контрактів урядами, експропріацію, війни та громадянські заворушення. Одна з основних місій агентства пропонувати покращення кредитних умов приватним інвесторам і кредиторам). Наразі MIGA і DFC не мають представництв в Україні.

Додатково уряд очікує на запуск фонду страхування майнових ризиків від Європейського банку реконструкції та розвитку.

За даними Державної служби статистики України, у 2021 р. 69 % всіх капітальних інвестицій були здійснені за рахунок власних коштів підприємств та організацій.

Як наголосила міністр економіки Ю. Свириденко, введений у дію Закон спрямований на розширення можливостей ЕКА здійснювати страхування інвестицій в Україні (як іноземних, так і вітчизняних інвесторів), у тому числі, від воєнних ризиків. Відтепер і український внутрішній інвестор отримає можливість скористатися національним механізмом страхування немайнових воєнних та політичних ризиків. Пані міністр висловила впевненість, що це сприятиме залученню внутрішніх інвестицій, забезпечить підтримку економіки України, стимулюватиме відновлення промислового виробництва та створення нових робочих місць.

При цьому підкреслюється, що ця законодавча норма не змінює мети діяльності українського експортно-кредитного агентства, а це – стимулювання розвитку експорту товарів, робіт та послуг українського походження на світові ринки. Тож ідеться про страхування інвестицій саме в експортоорієнтовані підприємства.

У Міністерстві економіки очікують на стимулювання інвестиційного кредитування під час війни. Адже страховий поліс ЕКА вже внесений Національним банком до переліку прийнятних забезпечення за позиками. Для цього у відомстві планують нарощувати фінансову спроможність ЕКА.

Як відомо, ПрАТ «Експортно-кредитне агентство» засновано в 2018 р. Єдиним засновником та акціонером ЕКА є держава в особі Кабінету Міністрів України. Управління корпоративними правами, що належать державі в статутному капіталі ЕКА, здійснює Кабінет Міністрів України через уповноважений ним орган управління – Міністерство економіки України.

Як зазначив народний депутат України Д. Кисилевський, страховий поліс ЕКА дасть змогу українським інвесторам та промисловцям розраховувати на компенсацію втрат у випадку «прильоту». До цього часу такі поліси страхування інвестицій від воєнних ризиків могли отримати лише іноземні компанії через міжнародні фінансові організації. Кабмін за погодженням з Національним банком України

визначає перелік воєнних ризиків, а також умови та порядок страхування (перестраховування) таких ризиків при здійсненні видів діяльності ЕКА. Збільшення статутного капіталу ЕКА та налагодження перестраховування є необхідною передумовою для здійснення цього.

Наразі Мінекономіки комунікує з MIGA, DFC та ЄБРР, а також із донорами у рамках Мультидонорської координаційної платформи щодо необхідності залучення 100 млн дол. для перестраховування української ЕКА та 500 млн дол. для міжнародних трастових фондів страхування та перестраховування.

За словами Прем'єр-міністра України Д. Шмигаль, українська влада нині веде переговори про запуск нових проєктів у сфері страхування воєнних ризиків. Адже страхування воєнних ризиків є додатковою мотивацією для інвесторів сьогодні вкладати кошти в Україну. MIGA від початку повномасштабної війни вже надало страхове покриття на суму понад 166 млн дол. Тривають переговори про запуск нових проєктів.

Запровадження механізму страхування інвестицій від воєнних ризиків є частиною Плану відновлення переробної промисловості.

Як відомо, за 10 місяців 2023 р. ЕКА підтримало експорту на 4,99 млрд грн та застрахувало 800,4 млн грн фінансування, виданого банками українським експортерам для реалізації контрактів.

Від моменту запуску програми підтримки експортерів у червні 2022 р. ці показники становлять 8,18 млрд грн та 1 млрд грн відповідно.

За словами глави українського уряду, DFC нещодавно схвалила п'ять нових проєктів обсягом у 380 млн дол., тривають переговори з ЄБРР про страхування торгових операцій.

Д. Шмигаль зазначив, що стратегічно важливим напрямом при цьому є вільна навігація в Чорному морі. За результатами домовленостей Президента України В. Зеленського та Прем'єр-міністра Великої Британії Р. Сунака Україна спільно з пулом британських страхових компаній утворила спеціальний механізм, який дасть змогу зробити знижку на вартість страхування від

воєнних ризиків для експортерів усієї продукції з України. Це зробить чорноморський коридор доступнішим для ширшого кола експортерів.

За словами Ю. Свириденко, цей інструмент уже працює. Український уряд очікує на перші підписані страхові угоди з експортерами і сподівається, що відповідна страхова політика має додатково вплинути на збільшення експорту української продукції морем і здешевити вартість страхування перевезення зерна до 1–1,25 %. Загальний обсяг страхування, закладений у цей механізм, становить 50 млн дол.

Відомо, що Міністерство економіки України спільно з MIGA домовились про створення робочої групи для пришвидшення та оптимізації процесу страхування інвесторів. Ю. Свириденко наголошує, що на засіданнях Мультидонорної координаційної платформи Україна постійно порушує питання щодо акумуляції додаткових ресурсів саме на збільшення фінансування програм страхування військових ризиків.

Пані міністр нагадала, що MIGA у 2023 р. уже втілила два проекти із страхування військових ризиків у реальному секторі і ще два у фінансовому секторі. Також вони працюють над залученням додаткового фінансування від п'яти країн. І зауважила, що Україна домовилась про створення робочої групи для пришвидшення та оптимізації процесу страхування інвесторів.

Зокрема в реальному секторі застраховані інвестиції в індустріальний парк M10 на Львівщині, який будується на площі 140 тис. кв. м (шість ділянок для виробничо-складських приміщень та понад 3 тис. нових робочих місць). Також MIGA видало поліс компанії, яка спеціалізується на інвестиціях у комерційну нерухомість в Україні, зокрема інвестує у будівництво цього індустріального парку. Компанія отримала гарантії від ризиків війни та громадських заворушень на 10 років на суму до 9,1 млн дол. З них 4 млн дол. надають країни-донори Трастового фонду підтримки реконструкції та економіки України (SURE Trust Fund), яким керує MIGA. Страхування покриває воєнні ризики впродовж 10 років.

Гарантії, надані MIGA, за словами Ю. Свириденко, є сигналом для інших учасників страхового ринку, які ще сумніваються, чи працювати в Україні. Адже в нинішніх умовах, коли війна, яку розпочала Росія, ще не завершена, у тилкових регіонах, завдяки роботі Збройних сил та допомозі партнерів, бізнес може й має відновлювати повноцінну роботу. І успішно це робить.

Проект із будівництва індустріального парку M10, який застрахований MIGA, отримає сертифікацію «зеленого будівництва» і сприятиме підтримці економічного зростання України в умовах викликів, створенню нових робочих місць та податкових надходжень до бюджетів різних рівнів.

Окрім того, агентство оновило страховку для виробника упаковки та для одного з банків. Наразі MIGA працює над залученням додаткових коштів до MIGA Sure Trust Fund. Свої внески вже зробили Японія, Велика Британія та Норвегія.

Американська корпорація з фінансування міжнародного розвитку (DFC) профінансує п'ять проектів на 380 млн дол. Зокрема вже застраховано перший проект від політичних ризиків – львівський центр протезування, реконструктивної хірургії та реабілітації Superhumans Center.

Також понад 14 національних Експортно-кредитних агентств (ЕКА) інших держав відкрили ліміти на середньострокове страхування операцій та інвестицій в Україну та почали страхувати ризики приватних інвестицій своїх компаній. Загальний ліміт перевищує 1 млрд євро, і це перший крок до залучення закордонних приватних інвесторів країн-партнерів.

Свій внесок до впровадження страхування воєнно-політичних ризиків вносять і національні експортно-кредитні агентства (ЕКА). Так, польська корпорація страхування експортних кредитів KUKЕ страхуватиме інвесторів, які зацікавлені у відбудові України. Більше ніж рік KUKЕ була єдиною страховою організацією в ЄС, яка давала гарантії на продаж товарів в Україну. Завдяки цьому торік експорт з Польщі до України зріс майже на 55 %.

Здійснюється активна робота в напрямі страхування воєнних ризиків зі сторони DFC, яка готова розглядати також страхування інвестицій українських інвесторів. Зараз у DFC в роботі декілька заявок на страхування українських проєктів на суму близько 200 млн дол. Надавати підтримку у сфері страхування інвестицій від воєнних ризиків в Україні готові також уряди країн G7, G19, Європейська комісія, Світовий банк та ЕКА інших держав, зауважила Ю. Свириденко. Участь у страхуванні політичних ризиків для роботи своїх компаній в Україні вже підтвердили експортно-кредитні агентства Німеччини, Франції, Італії, Великої Британії, Швеції, Японії.

Україна заохочує надання інвестиційного страхового покриття українським компаніям, коли вони створюють спільні підприємства з іноземними партнерами.

Заступник виконавчого директора в Раді директорів Світового банку Р. Качур, коментуючи результати співпраці України з MIGA, зазначив, що ці обсяги мали би бути значно більші через низку причин. По-перше, приватний сектор зараз не готовий здійснювати страхування. Відповідно, MIGA також не готова брати усі ризики на власний баланс. Тому страхування таких приватних інвестицій вимагає, щоб донори внесли свої кошти у трастовий фонд MIGA.

Другий фактор – це попит інвесторів. Все-таки MIGA страхує нові інвестиції в Україну. І на сьогодні є досить багато заяв про бажання здійснювати інвестиції. Але по факту, напевно, цей попит не так швидко матеріалізується. Тобто інвестори приглядаються, але якісь ключові рішення для того, щоб рухатися з реалізацією цих інвестицій, відкладаються до завершення активних бойових дій. Ну і, звичайно, бюрократичні процедури. Ті обсяги, про які говорять чи очікують, досить складно реалізувати через єдину організацію, якою є MIGA.

Іншими інвестиційними структурами, які працюють з Україною, є DFC і ЄБРР. DFC працює у більш активному режимі. У них є уже перші реалізовані проєкти. ЄБРР вже оголосило страхову платформу під час Лондонської

конференції (Конференція з питань відновлення України – Ukraine Recovery Conference, 21–22 червня 2023 р.) і їхні проєкти перебувають на етапі структурування. Тому ця робота, вважає Р. Качур, далі буде продовжуватися.

Крім цього, зазначив експерт, у співпраці з MIGA є важливий нюанс: згідно зі статутними документами, MIGA не має права страхувати місцевих інвесторів. Тобто MIGA є інструментом для страхування іноземних інвестицій.

Єдиний приклад у структурі MIGA – це спеціальний трастовий фонд для West Bank and Gaza, Західного берега й Сектора Газа, де створений трастовий фонд, кошти якого використовуються поза балансом MIGA, що дає змогу не порушувати статутних документів. Є домовленість про те, що такий інструмент може бути створений для України.

Проблема чи така особливість цього інструменту означає, що MIGA не буде брати жодного ризику на власний баланс. Тобто фактично всі ризики будуть покриватися коштами донорів, які будуть внесені в спеціальний трастовий фонд.

Про це говорить і Ю. Свириденко: одне з потенційних рішень для зміни сприйняття України як суцільної зони високого ризику передбачає створення спеціального трастового фонду, спрямованого на започаткування всесвітнього страхування та перестраховання військових ризиків. Цим фондом могли б спільно керувати уряди країн-партнерів у співпраці з Україною.

Під час Лондонської конференції з відновлення України URC-2023 (червень 2023 р.) було започатковано Рамкову програму страхування воєнних ризиків. Партнери оголосили про підтримку Трастового фонду «Підтримка реконструкції та економіки України» Багатостороннього агентства Світового банку з гарантування інвестицій (MIGA), загальна сума гарантій якого становить 40,85 млн євро. Крім того, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) оголосив про намір розробити пілотну схему страхування воєнних ризиків. Більше того, за даними законодавців, деякі країни, такі як Велика

Британія, Японія, Німеччина, Франція, Канада, Австралія, Ізраїль та інші, вже створили спеціальні фонди для страхування інвестицій в Україну.

Зі свого боку, Україна ввела в дію Закон щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. Тож відтепер замість прямих інвестицій з України ЕКА страхуватиме від «ризиків, які можуть бути спричинені збройною агресією, бойовими діями та/або тероризмом» прямі інвестиції в Україні, здійснені як іноземними, так і внутрішніми інвесторами, але виключно за умови «спрямування таких інвестицій на створення об'єктів та інфраструктури, необхідної для розвитку переробної промисловості та експорту товарів (робіт, послуг) українського походження». Останнє положення, вважає аналітик «Вокс Україна» О. Іванов, є дещо обмежувальним, адже створити «з нуля» компанію, яка одразу вийде на зовнішній ринок, доволі складно. Але якщо запроваджувати обмеження на компанії, які можуть отримати таку страховку, це краще робити за кількістю робочих місць, які створюють такі компанії. Таким чином компанії зможуть спершу працювати на внутрішньому ринку, а здобувши певний досвід, пробувати свої сили за кордоном.

На думку О. Іванова, Кабмін та НБУ мають розробити підзаконні акти з відповідними механізмами здійснення такого страхування. Головними з них є збільшення статутного капіталу ЕКА та інституційної спроможності ЕКА. Адже якщо з моменту свого запуску наприкінці 2020 р. ЕКА уклала лише 86 договорів страхування (із них 32 у 2023 р.). Це дало можливість застрахувати експортних кредитів на 671 млн грн (із них 381 млн грн у 2023 р.). Тобто якщо агенція займатиметься страхуванням інвестицій під час відбудови, її спроможність розглядати, оцінювати та укладати договори страхування потрібно буде збільшити у разі. Вочевидь, для цього знадобиться технічна допомога ЄС чи міжнародних організацій.

Теоретично, послуги зі страхування воєнних ризиків держава могла би замовити у приватної страхової компанії, але багато розвинутих

країн мають агенції, які допомагають їхнім експортерам виходити на зовнішні ринки (ця допомога не лише фінансова, а й у вигляді експертизи щодо правил роботи на ринках та уподобань іноземних споживачів). Тому інституційний розвиток ЕКА буде корисним у довгостроковій перспективі.

Водночас, передбачає О. Іванов, запровадження страхування воєнних ризиків саме по собі не спричинить інвестиційний бум через за давні проблеми України – бюрократію, корупцію і недовіру до органів державної влади. За різними опитуваннями 80 % представників бізнесу найбільшим ризиком вважають повернення корупційних схем у процеси відбудови; 73 % підприємців бояться відсутності контролю і, як наслідок, розкрадання державних коштів. Заважають бізнесу відновлюватися непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку (46,9 %), непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу (42,8 %) та перешкоди з боку регуляторних та/або фіскальних органів (32 %).

Отже, на його думку, поруч зі страхуванням інвестицій, уряд має працювати над реформами, які сприятимуть внутрішнім інвестиціям (серед іншого перезавантаження судової системи, спрощення регулювання, реформа державних органів, особливо тих, які контактують із бізнесом). І хоча внутрішні інвестори мають значно менше коштів для інвестицій, ніж іноземні (так, за 2021 р. обсяг освоєння капітальних інвестицій за рахунок власних коштів становить 462,3 млрд грн або близько 17 млрд дол.), саме інвестиційний оптимізм українських підприємств стане ключовим сигналом для залучення зовнішніх інвестицій. Адже, наприклад, купити частку в успішному бізнесі для інвестора набагато простіше й менш ризиковано, ніж збудувати виробництво «з нуля».

Інші інструменти державної підтримки інвестицій, вважає О. Іванов, є державно-приватне партнерство та угоди про розподіл продукції, а також економічні стимули, наприклад, передбачені Законом України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із

значними інвестиціями в Україні» (так званий Закон про «інвестиційних нянь»), у рамках якого держава може підтримати інвестиційні проекти обсягом понад 20 млн євро. Такі інструменти можна застосовувати після того, як будуть значно знижені можливості для корупції в державних органах.

Міністерство економіки України працює над консолідацією інвестиційних проектів у ключових секторах економіки та вже має базу проектів, які повністю відповідають вимогам міжнародних фінансових інституцій. Вони будуть подаватись на розгляд міжнародним ЕКА та іншим гравцям ринку капіталу.

За словами Ю. Свириденко, у 2023 р. Україна напрацювала інфраструктуру страхування воєнних ризиків.

Для цього Міністерство економіки працювало в трьох ключових напрямках – доступ до фінансування інвестиційних проектів, страхування воєнно-політичних ризиків, а також, механізми підтримки та державного стимулювання інвестицій.

Завдяки цим зусиллям, за даними міністерства, відбулося зростання рівня прямих іноземних інвестицій.

За словами урядовиці, такої динаміки не очікували ні міжнародні експерти, ні українські. За січень–серпень 2023 р. чистий приплив інвестицій становив 2,9 млрд дол. Так, у німецькому концерні Bayer заявили, що інвестують 60 млн євро в завод на Житомирщині. Ірландська компанія Kingspan Group оголосила про наміри побудувати в Україні завод будматеріалів за 280 млн дол. А ще десятки компаній оборонного комплексу заявили про готовність повністю чи частково виробляти свою продукцію в Україні. Тим часом українські інвестори будують і залучають фінансування попри війну – особливо у сфері агропереробки. Наприкінці 2023 р. Астарт-Київ підписала кредитну угоду з Ощадбанком на 60 млн дол. на побудову заводу з поглибленої переробки сої. А на Волині запрацював потужний борошномельний комплекс компанії «Волинь-зерно-продукт».

За словами Ю. Свириденко, для розширення доступу до фінансування для бізнесу було

доступне кредитне фінансування з частковою компенсацією відсоткової ставки за програмою «5-7-9».

Крім того, Міністерство економіки передбачило інвестиційний механізм у рамках плану для Ukraine Facility, який допоможе залучити як мінімум 30 млрд дол. у приватний, державний та муніципальний сектор. Він буде спрямований на надання гарантій міжнародним фінансовим організаціям та фінансовим інституціям з розвитку, аби посилити залучення інвестицій в Україну. Крім того, нині український уряд активно працює над запуском Ukraine Development Fund для реалізації значних капіталоємних інвестиційних проектів з відбудови в Україні.

За словами Ю. Свириденко, у напрямі страхування інвестицій, Україна змогла побудувати цілу інфраструктуру страхування, яку уряд планує масштабувати. Це включало перші кейси страхування інвестицій від воєнних ризиків, напрацювання механізму страхування суден, роботу над Ukraine Development Fund та інші кроки.

Європейський банк реконструкції й розвитку працює над декілька сот мільйонним механізмом страхування від воєнних ризиків майна в дорозі та на складах із залучення українського страхового ринку, а українські партнери з Єврокомісії готові надати для цього відповідні гарантії.

Щодо залучення інвестицій у реальний сектор, то за словами Ю. Свириденко, цього року уряд активно розвиватиме індустріальні парки та проекти із значними інвестиціями. За підсумками року в реєстрі індустріальних парків наразі 73 об'єкти. За словами міністра, уряд працюватиме над тим, щоб кількість парків не лише зростала номінально, а й щоб на території цих парків з'являлися виробництва. Зокрема на розвиток інфраструктури індустріальних парків у 2024 р. передбачено бюджетне фінансування на суму 1 млрд грн. Також на 2024 р. передбачено 3 млрд грн на підтримку проектів зі значними інвестиціями, а також механізм часткової компенсації таких інвестицій через податки.

У нинішніх умовах, коли бізнесу функціонувати неймовірно складно, введення

в дію Закону щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків є вкрай необхідним, оскільки він створює стимули для залучення інвестицій. Наскільки ефективно він працюватиме – покаже час.

Зараз, на погляд більшості експертів, серед пріоритетних напрямів інвестування є, по-перше, *military-tech* – дрони і все інше для зброї, тактична медицина, інші речі які можуть вироблятися в Україні.

Крім цього, скоріше за все, будуть потрібні інвестиції в індустрію будівельних матеріалів, через те, що дуже багато зруйнованого. Відповідно, також потрібна буде логістика для внутрішнього перевезення цих матеріалів.

Іншим важливим напрямом інвестування є релокація, яка також потребує інвестицій, якщо підприємство хоче зберегти свої потужності, людей, ринок, то воно просто буде переселятися з однієї території на іншу, де безпечніше. Це потребує коштів.

Також інвестиції в прикордонну експортну інфраструктуру для того, щоб експортувати зерно не традиційними шляхами через море, а в напрямку ЄС. Це не тільки зерно. Це експортна продукція, яка зараз переорієнтовується по логістичних каналах.

Коментуючи введення в дію Закону щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків, експертка Центру економічної стратегії М. Репко зазначила, що цей Закон є актуальним, оскільки після закінчення війни і початку переговорів про вступ України в ЄС страхування є єдиним, що може сприяти припливу інвестицій в Україну. Після офіційного відкриття переговорів про членство в ЄС в Україну можуть зайти інвестиції, орієнтовані на експорт у країни Євросоюзу. Це великі споживчі ринки. Водночас питання залучення інвестицій, спрямованих на внутрішній попит, є важким. Адже Україна втратила 6 млн своїх споживачів. Споживчий ринок дуже сильно звужився, бідність зросла, і тут якогось поживлення очікувати важко.

На думку іншого експерта Центру економічної стратегії Ю. Гайдая, до завершення активних воєнних дій, або принаймні до такого

остаточного врегулювання безпекової ситуації, інвестиції в Україні надходитимуть у галузі, де видно потенційне зростання, яке може покрити будь-які ризики, 70–100 %. Це в першу чергу власне *military-tech*.

Другим сегментом інвестування можуть стати корисні копалини. Зокрема недавно вийшла дуже цікава стаття у *Financial Times* про те, що в Україні є поклади дуже багатьох важливих ресурсів, того ж літію.

Оцінюючи можливості ЕКА сприяти значному зростанню експорту в нинішніх умовах, коли через дії Росії значно знизилася виробничі та експортні можливості України, експерти з ДУ «Інституту економіки і прогнозування Національної академії наук України» Ю. Шаповал та О. Шпанель-Юхта зазначають, що оскільки експорт менш чутливий до проблем внутрішнього ринку, пов'язаних з війною, експортоорієнтовані галузі забезпечують стабільність зайнятості населення та генерацію доходів, сприяючи зниженню соціального напруження.

Експорт відіграє ключову роль у формуванні валютної виручки, яка, разом із фінансовою підтримкою партнерів, дає змогу закуповувати необхідні військові (й не тільки) товари за кордоном.

Умови війни суттєво впливають на динаміку зовнішньої торгівлі. Зокрема, за даними Держстату обсяг експорту товарів знизився з 48 млрд дол. за 9 місяців 2021 р. до 27,1 млрд дол. за аналогічний період 2023 р., тобто з 36 % до 20 % ВВП за відповідні періоди. Цьому «сприяли» не лише обмеження логістики, а й руйнування підприємств, виїзд або мобілізація працівників та відключення електроенергії через обстріли. Останні вплинули не лише на матеріальне виробництво, а й на експорт послуг, зокрема ІТ. Окрім того, Росії вдалося значно обмежити морський експорт з України, що призвело до зміни структури вивезення товарів на користь залізничного та автомобільного транспорту (див. рисунок). Проте альтернативні маршрути через сухопутний кордон з ЄС дорожчі та мають меншу пропускну здатність.

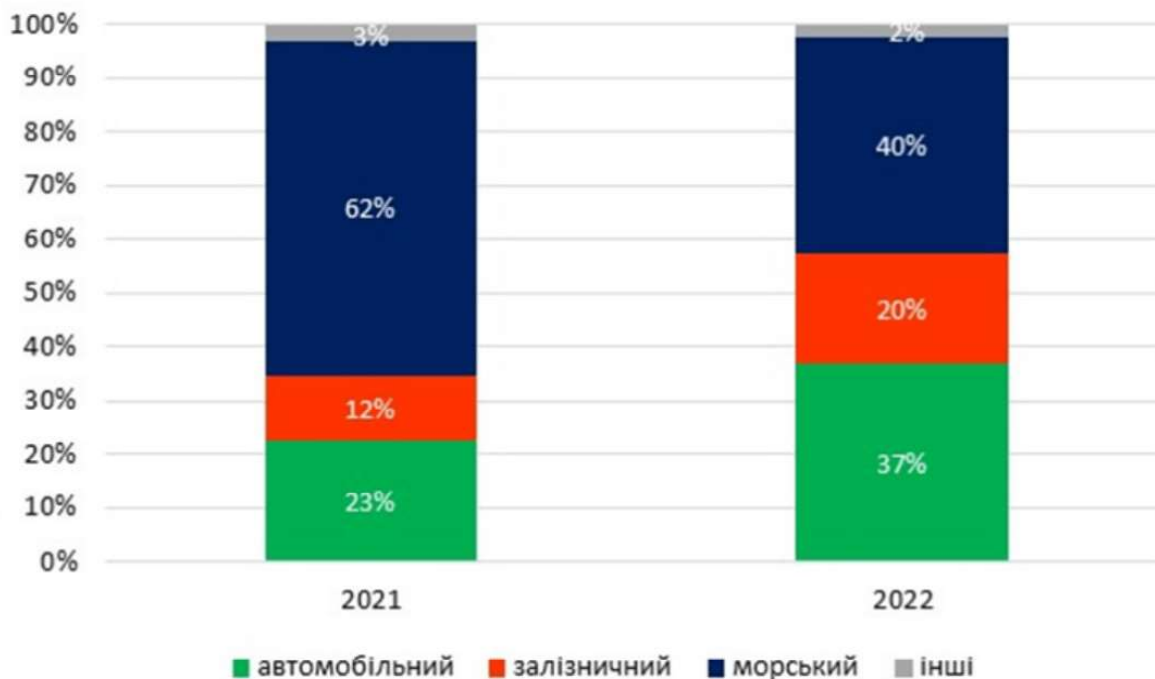

Рис. Структура експорту (млрд дол. США) за видами транспорту, %.
Джерело: збірка Держстату «Зовнішня торгівля України, 2021 рік»
та публікація Держстату від 23.01.2023

Для підтримки експорту тих товарів, яких Україна виробляє більше ніж потрібно для задоволення власних потреб, наша держава має кілька інструментів. Перш за все це фінансові інструменти.

У світі добре себе зарекомендували спеціалізовані фінансово-кредитні установи, такі як банки розвитку, фонди розвитку чи експортно-кредитні агенції (ЕКА). Наразі в Україні створене й працює лише ЕКА, основними функціями якої є зниження ризиків експортних операцій та розширення доступу експортерів до фінансування. Утім, аби ефективно страхувати експортні кредити та інвестиції від воєнних ризиків, Ю. Шаповал, О. Шпанель-Юхта та інші експерти зазначають, що ЕКА необхідно докапіталізуватися за рахунок бюджету або зовнішніх інвесторів.

Наразі обсяг операцій ЕКА невеликий, але поступово він зростає. Так, у 2021 р. ЕКА підтримало експортних контрактів на 82,3 млн грн, у 2022 р. – на 3,2 млрд грн, а за 10 місяців 2023 р. – вже на 5 млрд грн. Утім, це все ще менше 0,5 % українського експорту.

Для порівняння, щорічно країни-члени Бернського союзу, Міжнародної асоціації страховиків кредитних інвестицій надають банкам, експортерам та інвесторам захист від платіжних ризиків на близько 2,5 трлн дол., що еквівалентно 13 % світової транскордонної торгівлі товарами та послугами.

Найбільші обсяги фінансування експорту здійснюють розвинуті країни. Так, у 2021 р. п'ятірка країн, які надали найбільший обсяг офіційної середньо– та довгострокової фінансової підтримки експорту, виглядала так: Китай (11 млрд дол.), Італія (10,9 млрд дол.), Німеччина (7,2 млрд дол.), Франція (5,9 млрд дол.), Швеція (5,4 млрд дол.). Станом на перше півріччя 2023 р. у 21 країнах ЄС працюють 25 ЕКА, які у 2020 р. надали експортерам кредитів на 85 млрд євро та застрахували ризики на 362 млрд євро.

На думку Ю. Шаповал та О. Шпанель-Юхти, із відповідними змінами до законодавства ЕКА може розширити свою діяльність як фінансової інституції через залучення коштів та надання гарантій не лише для експорту, а й для проєктів,

які підвищують пропускну здатність логістичних шляхів для українського експорту. Це можуть бути:

- участь у проєктах або залучення інвесторів до проєктів реконструкції залізничних перевалочних пунктів із широкої колії на євроколію з відповідними елеваторами та складськими приміщеннями;
- гарантування/залучення міжнародного фінансування в розвиток залізничної інфраструктури та залізничних пунктів митного контролю країн-сусідів з огляду на великі черги з вагонів, зокрема за рахунок фізичних обмежень пунктів митного контролю;
- фінансування будівництва або розширення ключових експортних автошляхів на території України для пришвидшення обороту вантажного транспорту;
- проєкти з будівництва логістичної інфраструктури (наприклад, проєкт із будівництва логістичних хабів міг би бути прискорений за підтримки ЕКА).

Крім того, як координатор залучення коштів та/або страхування ризиків, ЕКА могло би взяти участь у проєктах із відбудови, зокрема «зеленої» відбудови (наприклад, у Південній Кореї в 1969 р. будівництво атомної станції було частково профінансовано за рахунок Експортно-імпортного банку США; у Китаї місцеве ЕКА (Export Credits Guarantee Department) надало гарантії на розширення будівництва електростанцій Shandong Zhonghua Power Company).

В умовах ускладнення фізичного переміщення товарів експорт послуг (зокрема ІТ послуг) став «рятівним колом» для української економіки. Так, у 2022 р. частка ІТ послуг у загальному експорті сягнула 12,9 %, а в експорті послуг перевищила 45 %. Проте у 2023 р. спостерігалось скорочення реальних обсягів експорту цього сектору, що актуалізує необхідність його підтримки.

Виклики ІТ сектора можна поділити на зовнішні (глобальне скорочення зайнятості в ІТ секторі й відповідно падіння попиту на ІТ послуги протягом 2022–2023 рр.; відмова частини компаній працювати з Україною через війну; релокація та зміна резидентства українських ІТ фахівців) та внутрішні. Головні

внутрішню проблему керівники ІТ компанії вбачають у бронюванні ключових фахівців, яку ЕКА наразі не може вирішити. Проте, на думку експертів, воно могло би взяти на себе окремі організаційні аспекти.

По-перше, проблеми виїзду за кордон для зустрічі з іноземними замовниками (особливо важливо для компаній, які надають послуги аутсорсингу/аутстафінгу, або для залучення інвестицій та спільних проєктів). ЕКА могло б, верифікуючи компанії, подавати списки на надання дозволів на виїзди (аналогічно механізму, що діє для релігійних, культурних та спортивних організацій). Такий механізм був би актуальним не лише для ІТ, а й для інших галузей, де особисте спілкування відіграє важливу роль, зокрема компаній креативної індустрії. Для компаній, зареєстрованих у Дія Сіті, або ГПГ-контракторів такий механізм можна було б розповсюдити і на ФОПів (критичну необхідність у цьому відзначають лідери ІТ ринку України).

По-друге, проблеми просування на нові ринки: ЕКА могло б проводити активне маркетингове просування українських розробників на світових ринках ІТ послуг і не тільки. Хоча це прямо не передбачено чинним законодавством України, багато зарубіжних ЕКА виконують цю функцію. Включення маркетингової підтримки до переліку завдань ЕКА, зокрема в рамках передбаченого в Законі «підвищення конкурентоспроможності товарів (робіт, послуг) українського походження на світових ринках» сприяло б просуванню українського експорту.

Крім ЕКА в царині фінансової підтримки експортерів в Україні починають діяти інші гравці. Під час Лондонської конференції було оголошено про запуск Українського фонду розвитку, фінансованого Міністерством економіки України та за підтримки Blackrock, JP Morgan та McKinsey. До того ж обговорюється можливість створення державного банку розвитку на кшталт успішних банків, що існують у Німеччині (KfW), Китаї (China Development Bank, Export-Import Bank of China, Agriculture Development Bank of China), Японії (BOJ), та Бразилії (BNDES).

Національні банки розвитку (у світі їх близько 500 станом на 2021 р.) надають довгострокові кредити для інфраструктурних та промислових проєктів, спрямованих на підвищення енергоефективності та стійкості національних економік. Банкам розвитку, як правило, притаманний менший ризик ліквідності через використання похідних інструментів виключно для хеджування своїх операцій, і відповідно їхня діяльність не орієнтована на отримання прибутку. Як банк розвитку, так і ЕКА сприяють економічному розвитку, проте, вони мають різні цілі фінансування: ЕКА сфокусоване на розвитку експорту й відповідно підтримці експортерів, тоді як банки розвитку переважно фінансують внутрішні проєкти, часто проєкти з розвитку інфраструктури. В умовах слабких інституцій ризиками банку розвитку є неправильний розподіл та нецільове використання коштів, що може призвести до накопичення проблемних активів. Тому доцільність створення українського банку розвитку ще дискутується.

Водночас ЕКА вже працює як державний інститут розвитку, серед завдань якого «співпраця з міжнародними та іноземними фінансовими організаціями, в тому числі для акумуляції міжнародної фінансової допомоги, для забезпечення зростання експорту та національної економіки». Тобто українська ЕКА має законодавчий потенціал для пом'якшення дефіциту зовнішньої торгівлі, розвитку логістичної інфраструктури та залучення коштів на відновлення шляхом спрощення доступу експортно-орієнтованих підприємств до банківського кредитування та страхування інвестицій українських та іноземних компаній в Україні від військових ризиків.

Наразі ЕКА надає консалтингові послуги та організовує міжнародні заходи разом із ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», а також співпрацює з іноземними ЕКА в частині перестрахування інвестицій в Україні. Посилення діалогу між ЕКА та бізнесом продемонструє комерційним банкам та приватним страховим компаніям, що кредитування/страхування у невизначеному економічному середовищі може бути розповсюдженою та прибутковою діяльністю.

Отже, незважаючи на дефіцит фінансових ресурсів, ЕКА може розширити свою діяльність як всередині країни, так і на міжнародній арені. В Україні воно може популяризувати свої послуги серед українського бізнесу та банків-партнерів, брати участь у вирішенні локальних проблем українських експортерів. На зовнішніх ринках ЕКА могло б активніше залучати іноземні ЕКА та фінансові установи до фінансування та страхування військових ризиків для проєктів із розвитку експортної логістичної інфраструктури, відновлення енергетики, інших перспективних галузей економіки, а також просувати українські товари і послуги.

Тож підсумовуючи сказане, можна відзначити, що введення в дію Закону щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків та відповідних підзаконних актів є важливим кроком для залучення фінансових ресурсів для майбутньої відбудови. Адже воєнні ризики можуть зберігатися певний час після перемоги України, тому страхування воєнних ризиків буде необхідним для залучення інвестицій. Водночас воно не буде достатнім – окрім цього необхідно продовжувати реформи, зокрема, щодо спрощення регуляторного середовища, боротьбу з корупцією, а також вкладатися в модернізацію освіти як для дітей, так і для дорослих (бо за відсутності людського капіталу навряд чи можна очікувати припливу інвестицій). Можна застосовувати й інші інструменти державної участі, такі як державно-приватне партнерство чи гранти (субсидії). Головне – щоб така взаємодія відбувалася прозоро.

Для втілення законопроєкту в життя, тобто для перетворення ЕКА на потужного гравця на ринку, потрібно буде як залучити до агенції додатковий капітал, так і значно розширити її інституційну спроможність. Для цього необхідна буде її тісна співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, а враховуючи рух України до ЄС – із Єврокомісією *(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України (<https://www.kmu.gov.ua/>*

news/ukhvalenyi-zakon-pro-strakhuvannia-investytsii-vid-voiennykh-i-politychnykh-ryzykiv-spryiatyme-zaluchenniu-vnutrishnykh-investoriv-ta-zabezpechyt-pidtrymku-ukrainskoi-ekonomiky-iuliiia-svyrydenko); *Міністерство економіки України* (<https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f135e7b2-f070-4b6f-9418-5b9dd0945ad7&title=MigaInvestitsii>); <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=140116db-8d62-4505-bdf2-3742942f6c80&title=PidsumkiUSferiZaluchenniaInvestitsii>); *Forbes Ukraine* (<https://forbes.ua/news/strakhuvannya-voennikh-rizikiv-verkhovna-rada-progolosuvala-za-rivni-umovi-ukrainskikh-ta-inozemnykh-investoriv-22112023-17435>); *Економічна правда* (<https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/22/706876/>); *Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3790170-rada-uhvalila-zakon-pro-strakhuvanna-investicij-vid-voennih-rizikiv.html>); <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3786817-urad-vede-peregovori-pro-zapusk-novih-proektiv-u-sferi-strakhuvanna-voennih-rizikiv.html>); <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3786406-minekonomiki-stvorit-z-miga-robocu-grupu-dla-prisvidsenna-procesu-strakhuvanna-investoriv.html>); <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3777842-v-ukraini-vze-pocali-realizovuvati-persi-proektizi-strakhuvanna-voennih-rizikiv.html>); *Центр економічної стратегії* (<https://ces.org.ua/insurance-of-war-risks-podcast/>); <https://ces.org.ua/ukra%20na-na-shtuchnomu-dihanni-ale-u-stabilnomu-stani/>); *Вокс Україна* (<https://voxukraine.org/strakhuvannya-vid-voyennyh-ryzykiv-yak-instrument-zaluchennya-investytsij-vidnovlennya>); <https://voxukraine.org/chy-mozhe-eka-staty-drajverom-ukrayinskogo-eksportu>)

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Олег Симороз, ветеран російсько-української війни, громадсько-політичний діяч

Законопроект про мобілізацію – міфи, підводні камені та маніпуляції

Одразу попереджаю, я як доброволець та ветеран війни чітко усвідомлюю наскільки це чуттєве для суспільства питання, тож я підходжу до нього максимально виважено. Популізм на цій темі деяких політиків мені максимально бридкий. І так, війна на жаль, це робити часто те, чого б ми не хотіли, але по-іншому не буде країни, не буде наших сімей...

Так, даний законопроект ще не пройшов навіть першого читання, тож він може бути суттєво змінений, і на мій погляд він має бути суттєво змінений. А поки ознайомившись з проектом Урядового закону 10449 щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку пропонував би наступне:

* Збережено стиль і граматику оригіналу

strakhuvanna-investicij-vid-voennih-rizikiv.html; <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3786817-urad-vede-peregovori-pro-zapusk-novih-proektiv-u-sferi-strakhuvanna-voennih-rizikiv.html>; <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3786406-minekonomiki-stvorit-z-miga-robocu-grupu-dla-prisvidsenna-procesu-strakhuvanna-investoriv.html>; <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3777842-v-ukraini-vze-pocali-realizovuvati-persi-proektizi-strakhuvanna-voennih-rizikiv.html>); *Центр економічної стратегії* (<https://ces.org.ua/insurance-of-war-risks-podcast/>); <https://ces.org.ua/ukra%20na-na-shtuchnomu-dihanni-ale-u-stabilnomu-stani/>); *Вокс Україна* (<https://voxukraine.org/strakhuvannya-vid-voyennyh-ryzykiv-yak-instrument-zaluchennya-investytsij-vidnovlennya>); <https://voxukraine.org/chy-mozhe-eka-staty-drajverom-ukrayinskogo-eksportu>)

– **Грошове забезпечення.** В інфографіці Міноборони ми побачили згадку про повернення страждальної тридцятки – додаткової винагороди у 30 тисяч гривень, яка виплачується під час служби поза зоною бойових дій та виконання спеціальних завдань. Однак, на справі я не побачив такої норми у тексті законопроекту. Відтак вважаю за необхідне чітко прописати, що під час дії воєнного стану та служби за мобілізацією військовослужбовець до грошового забезпечення (мінімум 20 000 грн) отримує додаткову винагороду:

– 30 000 грн під час несенням служби поза зоною бойових дій;

– за виконання бойових (спеціальних) завдань та за безпосередню участь у бойових діях, а також у разі захоплення в полон або поранення треба суттєво збільшити їх нинішній розмір.

Я також не побачив мотивації для військовослужбовців залишатися на службі

після 36 місяців. Ці досвідчені люди дуже потрібні армії! Вважаю, що військовослужбовці, які виявили бажання укласти контракт після проходження служби за мобілізацією мають отримати окрему надбавку до забезпечення та 10 днів додаткової щорічної відпустки.

– Всі будуть зобов'язані пройти ВЛК. Чудово, так а міняти щось в цій корупційній системі будемо? Чи у вас на ВЛК всі різко чесні стали?

– «Правоохоронці втрачають відстрочку» – це ми бачимо з інфографіки Міноборони. Але відкриваємо текст законопроекту і бачимо, що це дешева маніпуляція від влади і банальна брехня. Насправді згідно законопроекту можуть бути заброньовані від мобілізації всі працівники цих органів, крім половини тих з них, які є держслужбовцями. А тепер давайте подивимося на прикладі Нацполіції, а скільки ж там держслужбовців? Згідно чинної Постанови Кабінету Міністрів про затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, Нацполіція має граничну чисельність працівників 141330, з яких 4400 держслужбовців. Тобто фактично і далі не можна буде мобілізувати абсолютну більшість працівників Нацполіції. Це саме стосуються й інших перелічених в інфографіці органів. Тобто бронювання по суті і залишиться відстрочкою. Ну але ж красиво попіарились на зміні слів, а суть залишилась...

– Виключена норма відстрочки від призову для тих, хто мають дружину (чоловіка, чи батьків) з числа осіб з інвалідністю I чи II групи за умови, що такі особи не мають інших працездатних осіб. Глобально норма правильна, але вона потребує суттєвого доопрацювання. Щоб не виникло так, що людина з інвалідністю залишиться без необхідної допомоги. Наприклад у людини з інвалідністю є чоловік чи дружина літнього віку, але де-юре працездатна, ну але не зможе вона тягати та надавати йому повну допомогу по догляду. Ось тут у мене суттєві застереження і це треба детально прописувати, бо одну проблему закриємо, а іншу створимо на рівному місці.

– Електронний кабінет призовника та військово-зобов'язаного. Ну тут у мене найбільше питань. По-перше, обов'язок реєструватися всім військовозобов'язаним. А звідки така впевненість, що у 100% цих людей є банально така можливість? Історія з витоками даних з тієї ж ДІІ викликає ще більше застережень. І я буду відвертий, у мене немає довіри до міністра Федорова та його Міністерства цифрової трансформації, які піарять російського власника казино, який перебуває під санкціями за фінансування російських терористичних організацій на сході України. Сюди в електронний кабінет до речі приходять і повістки. А випускати їх хто буде? Правильно, старе, добре ТЦК. Тобто ми не змінюємо гнилу корумповану систему, ми її модно цифровізуємо... Це шлях в нікуди вибачте.

З чим глобально можу погодитись:

– Всі особи з інвалідністю мають відстрочку від мобілізації та за бажанням можуть звільнитись. Це адекватно. Також буде проведена перевірка щодо обмежено-придатних – проходитимуть перевірку протягом 9 місяців і потім визначаються або придатними, або непридатними. Це адекватно за умови якщо обмежено-придатних з порушенням опорно-рухового апарату, наприклад, не зроблять випадково придатними.

– Обмежено придатні отримають право звільнитись. Велика частина таких людей зараз служить в резервних підрозділах охороняючи самих себе, їх мучають і держава витрачає кошти на їх забезпечення, це просто нераціонально. Нарешті є шанс, що цю проблему вдасться вирішити.

– Після 36 місяців безперервної служби під час дії воєнного стану з'явиться можливість звільнитися. Але не все так просто. У разі набуття такого права, строки будуть визначені рішенням Ставки Верховного Головнокомандувача. Ну і по-друге, а давайте будемо справедливими. А чи є різниця між стрільцем в окопі й начальником групи логістики в тилу? Так, є. Відповідно вважаю, що цей пункт потребує доповнення про те, що день безпосередньої участі в бойових діях рахується за два дні безперервної служби.

– Додаткові 90 днів відпустки для тих, хто повернувся з полону. Підтримую, і хотілось би побачити тут додаткову соціальну підтримку, а не просто відпустку.

– Боржники по аліментах у яких більше трьох неповнолітніх дітей і вони мають право на відстрочку однозначно мають її втрачати.

– Строкова військова служба замінена базовою. Також включається до закладів вищої освіти всіх форм власності для чоловічої статі (жіночої – добровільно), як окрема дисципліна. Однозначно підтримую. Строкова служба – це дно, яке ми маємо швидше забути та рухатися у бік професійної армії у поза воєнний час.

– Скасовується відстрочка для любителів здобути другу вищу освіту в 30+ років. Це правильно, бо це історія не про освіту, а про банальний відкуп, що банально розвиває класову нерівність, є гроші – молодець, немає – ну то тримай повістку.

Це основні речі, там ще багато трохи дрібніших змін. Але глобально, ну це все імітація змін. Ну чи потрібна мобілізація? Так, потрібна. На жаль, є загиблі та поранені, а також люди, які роками в окопах просто угробили своє здоров'я. Якщо ми одна країна, то їм треба допомогти. Але тут постає питання – а яких людей ми хочемо бачити в українській армії? Відповідаю, там потрібні вмотивовані люди. Зі сторони держави я не бачу реальних кроків, щоб це було зроблено якісно. Яка основна проблема з довірою людей до мобілізації та проходженням військової служби? Та несправедливість та тотальна корупція починаючи від медичного огляду і закінчуючи заправкою паливом пікапу для виконання бойових завдань.

Окремо я хочу зазначити, що мобілізація залежить далеко не тільки від питань, які регулюються цим законом, але й від загальної атмосфери в суспільстві. Якщо в країні панує гостра несправедливість, якщо хтось може спокійно виїхати за хабар за кордон чи просто відверто жирувати на тлі жахливих поневірянь більшості українського народу, якщо класова нерівність та майнове розшарування стрімко збільшуються, то годі чекати успішної мобілізації. Люди мають бачити більше справедливості; справжню боротьбу з

корупцією та соціально справедливою податковою та загалом соціально-економічну політику, таку як ми Народовладдя пропонуємо. Ось це справді б покращило мобілізацію!

З того, що я бачу, то владі в принципі байдуже як ця мобілізація буде відбуватися. Змінили трохи критерії, забили на соціальні гарантії, удали, що з ТЦК та ВЛК все нормально і їжте не подавіться, але ж воно так не працює... (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/symoroz/65ba8d690c060/>). – 2024. – 31.01).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Костянтин Корсун, експерт з кібербезпеки. У 2000-2005 заступник керівника відділу боротьби з комп'ютерною злочинністю при Департаменті контррозвідки СБУ. Засновник та перший керівник CERT-UA. Колишній директор та співзасновник української кібер-компанії.

Багато питань без відповідей до «електронного кабінету призовника»

Про «електронний кабінет призовника» (ЕКП), який хочуть запровадити в Україні.

Особливий інтерес викликають слова «днем вручення повістки про виклик до військкомату є день отримання ТЦК і СП повідомлення про доставку повістки до електронного кабінету.»

Одразу виникає купа запитань, без відповідей звісно.

Що це буде за “електронний кабінет”? Як він буде реалізований? Невже у Дії? А як же обіцянка «в Дії ніколи не буде повісток»?

Ладно, наприклад, це буде окремий новий сервіс. А як зобов'язати людину зареєструватися в ЕКП? А якщо немає комп'ютера? Зламався, в ремонті, загубив? А якщо є лише умовна Nokia 3310? Хтось видаватиме потрібні пристрої? Шось я сумніваюся.

А як буде проводитися ідентифікація особи в електронному кабінеті? Через Дія.Підпис? Через ID.gov.ua? Чи необхідно буде все ж прибути до ТЦК/поліції з паспортом?

А якщо ТЦК відправив повістку в «електронний кабінет» і отримав від нього

ж повідомлення про «доставку» – який буде механізм переконатися, що «абонент» ту повістку побачив, відкрив, прочитав та зрозумів? І що це саме він залогинився в кабінет? А не його, скажімо, дружина, брат, сусід, чи росіянський хакер?

І як загалом призовник дізнається про те, що в його електронний кабінет та повістка доставлена? Йому прийде повідомлення на е-пошту? А на яку е-пошту?

У 2020 році вже була спроба запровадити «офіційну електронну адресу», але нічого не вийшло.

Тобто для початку потрібно якимось чином (яким, до речі?) примусити усіх призовників самостійно зареєструватися в «електронному кабінеті призовника», і самому вказати там свій email. Пароль до якого він може «забути», «загубити», продати, можуть вкрасти хакери. От я, наприклад, маю з півтора десятки email-ів, половиною з яких користуюся десь раз на рік.

Державний email-сервіс? Ха-ха. З урахуванням стабільного потоку зламаних держресурсів, існуватиме велика вірогідність того, що цей сервіс по любому хакнуть – якщо не заповребрікі, то якісь школяр з Марокко. А дані виставлять на продаж в даркнеті. І одного такого прецеденту буде достатньо вважати такий email-сервіс скомпрометованим. З відповідними правовими наслідками.

А якщо це не державний email-сервіс – то який? Закордонний безкоштовний gmail чи protonmail? Чи якісь інші безкоштовні, які можуть гекнутися у будь-який момент? Бо ж безкоштовно, що ти хочеш? А якщо безкоштовним email-сервісом приховано володіє ЙР? Механізм визначення реальних власників доступний далеко не кожному.

Ладно, якщо повідомлення з ЕКП будуть приходити, скажімо, у месенджер – то в який? Це теж треба визначати законодавчо. Більш-менш захищені месенджери – всі закордонні, більшість безкоштовні. В яких теж регулярно знаходять вразливості, скачують дані користувачів, а деякі просто зламують.

І зовсім просте питання: якщо у призовника банально немає доступу до Інтернет? В Україні досі є місця, де немає ані стаціонарного, ані

мобільного Інтернету. Або людина просто не хоче платити за послуги Інтернет-сервіс-провайдерів чи мобільних операторів?

І хто загалом буде платити: за девайси, за доступ в Інтернет, за мобільний трафік?

Я побоююсь, що у разі прийняття законопроекту на усі ці питання заб'ють міцного прутня (як це часто буває) і тупо створять для кожного громадянина чоловічої статі ЕКП. Знаєш-не знаєш, хочеш-не хочеш, служиш-не служиш, інвалід-не інвалід – нас рать. І також нас рать, що ти не знаєш про факт існування такого кабінету – ми повістку туди вже надіслали, а тепер ти сам маєш доводити, що «не знав», «не заходив», «нема грошей на Інтернет», «немає сучасного смартфона/комп'ютера» та інші відмазки. Ах, не хочеш доводити? Прекрасно. Блокуємо рахунки, арештуємо авто, квартиру, вносимо в реєстр боржників, забороняємо виїзд за кордон – сам до нас прибіжиш, аж бігом. Або іди в суд (в наш, український суд, ага) і там спробуй щось довести.

Коротше кажучи, ідея «електронного кабінету призовника» виглядає поки що дуже сирою. Можливо, саме поняття зараз приймуть Законом, а підзаконку та сам продукт будуть створювати, скажімо, протягом року після прийняття. Виділять на це скажені мільйони (самі-знаєте-кому), все розкрадуть, на залишки зліплять на колінках якесь лайно, строки подовжать, потім ще виділять кошти, а коли таки запустять – все буде як колись було з Дією, пригадайте: працюватиме через раз, техпідтримка ніяка, безліч проблем з безпекою, правова неврегульованість, ніякого захисту персональних даних, нестабільність доступу і все таке подібне. Ну, і стабільні ризики витоків самої бази даних, куди ж без того.

От тільки Дія, на щастя, поки що – не обов'язкова до використання. І тому претензії до неї з боку фахового середовища (гуглити «22 гріхи Дії») – не критичні для більшості громадян. «Зате зручно ж!» (С)

Тому тепер, слухняні громадяни, переходимо на новий рівень: наступний зручний державний сервіс стане примусовим. Так а шо, 18-20 мільйонів громадян України встановили ж собі

Дію, все ж нормально? Зручно ж, комфортно, нічого не давить? Проковтнули, не обляпалися? То чому б тепер ще один додаток не встановити? Ну-ну, давай, не ламайся. Сказав «А» – кажи і «Б».

«Згорів сарай – гори і хата»

P.S.: до речі, вангую нову хвилю фішингу, під час якої шахраї надсилатимуть жертвам повідомлення на тему «обов'язкова реєстрація електронного кабінету призовника, скачайте файл у додатку» (https://censor.net/ua/blogs/3470940/bagato_pitan_bez_vdpovdeyi_do_elektronnoho_kabnetu_prizovnika). – 2024. – 01.02).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Оксана Заболотна, керівниця напрямку національної аналітики Центру спільних дій

Топ ухвалених законів, які все ще не підписав президент. Чим це загрожує?

Яким важливим і нагальним не був би закон, він не запрацює, поки під ним не поставить підпис Президент України. Чому про це варто нагадати? Бо за січень 2024 року Володимир Зеленський не підписав жодного законопроекту.

На момент написання цього тексту на сайті Верховної Ради – 37 проектів законів чекають президентського підпису. Рекордсмен – зміни до Бюджетного кодексу, ініційовані депутаткою президентської фракції. Законопроект, який підтримали 337 народних депутатів, Володимир Зеленський не підписує уже три роки.

Ми в Центрі спільних дій відібрали низку важливих для функціонування держави й захисту її громадян законів, які досі чекають на підпис Президента. Подекуди є тенденція, коли Президент намагається відмежувати себе від непопулярних рішень і перекласти відповідальність за них. Наприклад, не підписує законопроект про зниження граничного віку перебування громадян на військовому обліку. А тепер – детальніше про найцікавіше зі списку очікування.

Зниження граничного віку призовників

В травні 2023 року Кабінет Міністрів України ініціював законопроект, покликаний, серед іншого, “омолодити” армію. Уряд запропонував знизити призовний вік громадян з 27 до 25 років. Той, хто у 18 років не став на військовий облік призовників, має у 25 років стати на облік військовозобов'язаних.

Навіщо це потрібно? Щоб збільшити мобілізаційний потенціал держави й поліпшити укомплектованість підрозділів Збройних сил та інших військових формувань.

Законопроект чекає на підпис Президента України ще від початку червня. Наразі триває активна робота над законопроектом про зміну підходів до мобілізації, й норму щодо віку мали б включити до фінальної версії законопроекту.

Більше відпусток для військових

Після оголошення воєнного стану військовослужбовці не мали права на відпустку. Щоб виправити це, 1 грудня 2022 року народні депутати ухвалили закон про 10 днів щорічної відпустки для захисників під час воєнного стану.

У червні 2023 року зареєстрували, включили до порядку денного та ухвалили в цілому за один день законопроект, який пропонує збільшити щорічну відпустку для військовослужбовців усіх видів військової служби з 10 до 40 днів. З цих 40 днів 30 надається за повний рік служби, і 10 – за сімейними обставинами та з інших поважних причин. Усе це – зі збереженням грошового забезпечення.

Такий “турборежим” порушує регламент Верховної Ради, адже не лишає часу для ознайомлення із проектом, підготовку висновків комітетів і подання альтернативних ініціатив.

Та попри “турборежим” під час ухвалення цього проекту, Президент досі його не підписав. Водночас питання відпусток для військових включене в законопроект про зміни до порядку мобілізації. Тобто його можуть вирішити. Але проблема непідписання Президентом законів лишається.

Захист військових, які постраждали від російської агресії

В липні 2023 року депутати виправили прогалину в законодавстві про соціальний захист військовослужбовців, які постраждали від російської агресії під час навчання.

Законопроект пропонує, що військовослужбовці, які отримали поранення, контузії, каліцтва чи хвороби під час військової служби або навчання внаслідок ракетних, артилерійських чи авіаційних ударів, належать до категорії осіб з інвалідністю внаслідок війни. У випадку їхньої смерті їхнім родинам надають статус сім'ї загиблих захисників і захисниць України. Відповідно, всі соціальні гарантії, які мають захисники й захисниці, поширюються на таких військовослужбовців та членів їх сімей.

Потреба ухвалити такий закон виникла через те, що росія періодично обстрілює навчальні центри. Наприклад, в березні 2022 року РФ випустила 30 ракет по Міжнародному центру миротворчості та безпеки у с. Старичі Яворівського району, внаслідок чого загинуло 35 осіб. Крім того, як уже відомо, росія не раз завдавала ракетних ударів по навчальному центру "Десна".

Отже, поки цей закон не підписаний, загиблі й постраждали від ударів по навчальних центрах військовослужбовці та їхні родини не мають відповідного соціального захисту.

Відповідальність за порушення порядку подання декларацій

10 жовтня 2023 року Президент України підписав закон про відновлення електронного декларування чиновників. Адже після широкомасштабного вторгнення росії декларування для посадовців стало обов'язковим, а Реєстр декларацій закрили для публічного доступу. Це рішення призвело до того, що за 2021 рік лише третина осіб, які мали подавати декларації, добровільно це зробили.

На початку вересня 2023 року депутати підтримали в цілому закон щодо притягнення до відповідальності за порушення порядку подання декларацій.

Цей проект дозволить Національному агентству з питань запобігання корупції оптимізувати розгляд справ і накладення стягнень за несвоєчасне подання декларацій, яке зафіксує в автоматичному режимі.

Справи про такі порушення розглядатиме НАЗК, а участь прокурора в них вже не буде обов'язковою. Якщо встановлене

адмінправопорушення зафіксоване в автоматичному режимі, то протокол про нього не складають, а постанову у справі виносять без участі особи, яка притягається до відповідальності.

Ухвалення цього закону дозволить оперативно реагувати порушення вимог антикорупційного законодавства та швидко розглядати справи про такі правопорушення. Але все це можливо лише після підпису Президента.

Конкурс на посаду голови НАЗК: чи є фаворити і вплив на комісію

Яке рішення?

Відсутність президентського підпису впливає на багато процесів в державі. Тож не підписання Президентом законів – велика проблема.

Можливо, варто подумати про зміну підходу до підписання законопроектів, узявши до уваги досвід інших країн. Наприклад, у Сполучених Штатах, якщо президент не підписує або не повертає із запереченнями законопроект у протязі десяти днів, то він набуває чинності так само, якби його підписав глава держави.

Можна обрати діаметрально інший підхід – якщо президент не підписує закону, то він вважається заветованим. Подолати таке вето можна більшістю голосів, а після цього закон має підписати спікер (https://lb.ua/blog/oksana_zabolotna/596985_top_uhvalenih_zakoniv_yaki_shche.html). – 2024. – 05.02).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Дмитро Разумков, український державний діяч, політик.

Спроба N2, і знову невдала. Новий закон про мобілізацію від влади: чому всім знову набрехали, і що пропонує «Розумна Політика»?

Епопея з ухваленням законопроект про мобілізацію триває. Після того, як Уряд відкликав ганебний законопроект N10378, який збував суспільство, всі чекали адекватної редакції, з урахуванням потреб і позиції

військових, що міститиме відповіді на найважливіші і найнагальніші питання.

Але, на жаль, влада знову наступила на ті ж граблі, зареєструвавши нову редакцію закону про мобілізацію (N10449).

Якщо коротко – нам усім знову набрехали

Ключові норми, яких найбільше очікують наші захисники та все українське суспільство, так і не з'явилися. Натомість закручування гайок там дуже добре передбачено!

Нам обіцяли, що електронних повісток не буде. Але в новому законопроекті все прописано саме під таку систему. Та ще й нагадаю, що на початку року поспіхом в Парламенті був протягнутий закон N10062 про «цифрове рабство». Чи це не підготовка ґрунту для електронних повісток?!

Усіх заспокоювали, що порушень прав громадян не буде. Але в проекті чітко прописано блокування рахунків, заборона керування транспортом і обмеження виїзду за кордон та надання консульських послуг для тих, хто вчасно не став на облік!

У новому проекті немає демобілізації. Ефемерні 36 місяців і рішення Ставки – це профанація! Рішення про демобілізацію можна очікувати безкінечно, до того ж 36 місяців служби десь на Заході держави і 36 місяців під Авдіївкою – це, м'яко кажучи, зовсім різні речі.

Також ні зрозумілої системи ротації, ні підготовки і забезпечення кадрового резерву, ні фінансового забезпечення захисників у новому законопроекті не прописано!

До чого все це призведе?

Такими методами влада точно не заохотить громадян йти в армію. Це призведе до зворотного. Люди почнуть масово виводити гроші в кеш, щоб запобігти блокуванню рахунків, а судова система буде перевантажена, масово штампуючи справи на вимогу ТЦК.

Про повернення українців з-за кордону теж можна забути. Автори проекту спонукають їх отримувати інший паспорт і виходити з громадянства України.

«Забувши» про нормальну демобілізацію і ротацію, влада деморалізує захисників, які вже два роки воюють на фронті. Вони фізично і морально виснажені. Вони прямо кажуть, що

відчувають себе рабами, не розуміючи, коли буде завершення служби!

Що ми пропонуємо і на чому будемо наполягати

Разом з командою «Розумної Політики» ми продовжимо боротися за справедливі норми і вже готуємо альтернативний законопроект.

У ньому ми збережемо ключові норми, які вже прописували в законопроекті N10378-3.

– Зрозумілий механізм демобілізації – через 24 місяці служби, з яких 8 місяців військовий провів у зоні бойових дій

– Залишаємо чинні на сьогодні підстави відстрочки від мобілізації та звільнення з військової служби

– Закріплення усіх виплат захисникам на рівні закону, від 20 до 100 тис грн. Так само виплата 15 млн грн родинам загиблих героїв має бути прописана в законі.

– Збереження віку мобілізації 27 років (а не 25, як хоче влада)

– Виключаємо розділ, який порушує права громадян і навантажує судову і банківську системи

-Електронний кабінет призовника/військовозобов'язаного/резервіста має реєструвати держава, і ні в якому разі не використовувати його для надсилання електронних повісток.

– Вручення повісток – лише фізично і очно виключно працівниками ТЦК. Також даємо право на фото– і відеофіксацію цього процесу громадянам, а не лише працівникам ТЦК.

– Передбачаємо пільгове нарахування вислуги років: 1 місяць служби за 3 місяці.

– І про справедливість. Оскільки війна має бути війною для всіх – ми пропонуємо відправляти народних депутатів у відрядження на фронт. Щоб кожен нардеп віком до 60 років рішенням Головкама був направлений на місяць у розпорядження до певної бригади в зону бойових дій, і виконував там функціонал відповідно до своєї військово-облікової спеціальності. Одночасно в таке відрядження можуть відбувати до 30 парламентарів, щоб не паралізувати роботу Ради, а такий список формуватиметься в алфавітному порядку. Народні депутатки можуть їздити в такі відрядження добровільно.

Влада втратила багато часу. Спочатку ігри з «шашликами», «2-3 тижнями», «кавою в Ялті», а потім перекладання відповідальності за все на військових замість якісної підготовки до тривалої війни. Все це зіграло з усіма злий жарт. Але ж це не «95 квартал», а доля держави і людей!

Тому досить ганьбитися перед захисниками, досить демотивувати військових і громадян, які мають іти захищати Україну на фронті! Нам потрібен дійсно розумний і адекватний закон, який нарешті зміцнить обороноздатність держави, а не ще більше деморалізує українців! (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/razumkov/65c08c24b0af3/>). – 2024 – 05.02).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Воєнний стан і мобілізація до 14 травня, план законопроектних робіт на всю одинадцятую парламентську сесію, виступи президентки парламентської асамблеї ОБСЄ та спікера парламенту Болгарії – детально про усі законопроекти, прийняті 6 лютого

1-2. Постановами 10465 та 10466 затвердили План законопроектної роботи ВР на 2024 рік, що включає 95 євроінтеграційних та 386 інших законопроектів, а також порядок денний 11-ї сесії ВР в обсязі 1651 законопроектів.

3-4. Законами 10456 та 10457, прийнятими в цілому, продовжили воєнний стан в Україні та загальну мобілізацію на 90 днів – до 14 травня 2024 року.

5. Усунули неузгодженості у законі 10062 про удосконалення порядку обробки та використання даних в державних реєстрах для військового обліку та набуття статусу ветерана війни під час дії воєнного стану.

6. Включили до порядку денного та скоротили строки надання альтернативних проєктів щодо законопроекту 10449 про удосконалення проведення мобілізації, військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, соціального захисту

військовослужбовців, а також проходження військової служби (перше читання планується найближчим часом).

7. Законом 9627, прийнятим в цілому, на час воєнного стану та протягом п'яти років з дня його закінчення зменшили строк зміни цільового призначення земельних ділянок з нинішніх 12–36 місяців до 1,5 місяця за рішенням власника землі без розроблення документації із землеустрою на підставі мотивованого висновку органу містобудування та архітектури.

8. Законопроектом 9390, прийнятим у першому читанні, запропонували притягати до адміністративної відповідальності за ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від навчання та виховання малолітніх дітей (штраф становитиме 850-1700 грн). (https://censor.net/ua/blogs/3471913/voyennyi_stan_i_mobilizatsiya_do_14_travnja_plan_zakonoproektnyh_robot_na_vsyu_odynadtsyatu_parlamentsku). – 2024. – 06.02).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України (2021–2023), доктор економічних наук, професор.

Ініціатива з розподілу навантаження у закладах вищої освіти

У соціальних мережах несподівано поновилися дискусії щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти» (реєстраційний номер 9600).

Скоріш за все, стурбованість небайдужих спостерігачів пояснюється тим, що профільний Комітет парламенту нещодавно підтримав законопроект перед другим читанням.

Якщо вірити картці законопроекту, що розміщена на сайті Верховної Ради України, документ подано до парламенту 10 серпня 2023 року, профільний Комітет ухвалив позитивний висновок 4 вересня, а 8 листопада – прийнято за основу у першому читанні.

Давайте розбиратися.

Як вбачається з назви, йдеться про шляхетну мету – підтримка науки в закладах вищої освіти. Чи справді після впровадження «освітньої ініціативи» в реальне життя наука в закладах вищої освіти стане буюти – велике питання.

Законопроект передбачає, серед іншого, наступні ключові новації:

мінімальний обсяг виконання наукової роботи науково-педагогічним працівником складає 500 годин на навчальний рік;

максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 500 годин, а педагогічного працівника – 900 годин на навчальний рік;

у разі виконання наукової роботи в обсязі понад 700 годин на навчальний рік максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 400 годин на навчальний рік.

Що таке 500 годин наукової роботи? Давайте рахувати. Науково-педагогічний працівник має право на відпустку тривалістю 48 днів. Отже, 317 днів він начебто працює. Вираховуємо суботи і неділі – залишається 226 робочих днів. Нескладний розрахунок показує, що протягом робочого дня такий працівник має в середньому 2 години 13 хвилин займатися «чистою наукою».

Звісно, ніхто не показав жодних обґрунтувань та розрахунків про те, що науково-педагогічний працівник має займатися наукою в середньому саме 2 години 13 хвилин на день.

Але є більш кричуща проблема. Якщо закон встановлює суворі вимоги до організації та результатів наукової роботи працівника (у вигляді годин чи відсотків – неважливо), а його метою є посилення наукової роботи в закладах вищої освіти, то логічно припустити, що роботодавець (заклад вищої освіти) має створити належні умови для організації такої роботи, а не її імітації.

Про створення належних умов для наукової роботи, підвищення мотивації до наукової творчості, збільшення рівня зацікавленості у високій результативності наукових досліджень, посилення впливу наукових досліджень

на якість освітнього процесу, залучення талановитої молоді до наукової творчості, etc – у тексті законопроекту, звісно, ані слова.

У законопроекті немає і натяку на алгоритм «переведення» годин наукової роботи на реальні наукові результати (або навпаки: «переведення» реальних наукових результатів у години наукової роботи).

Вочевидь, за задумом авторів законопроекту, такі алгоритми заклади вищої освіти мають розробити самостійно в межах своєї автономії. Тим більше, що в чинній редакції Закону України «Про вищу освіту» є припис: «Норми часу навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи визначаються закладом вищої освіти», до якого автори законопроекту не внесли жодних пропозицій.

У пояснювальній записці вказано, що «головною метою прийняття акту є посилення значущості наукової роботи в діяльності науково-педагогічних працівників, що дозволить підвищити результативність наукових досліджень в Україні, сприятиме забезпеченню якості вищої освіти завдяки кращому науковому підґрунтю освітнього процесу, створюватиме умови для більш вимогливого підходу закладів вищої освіти до власного наукового продукту».

Відверто кажучи, трішки не зрозуміло. Хіба унормування наукової роботи здатне автоматично підвищити її значущість і результативність? Зміст і характеристика цих понять залежать скоріше не від правових норм, а від суб'єктивного ставлення вченого до своєї праці, а також від його таланту та рівня матеріально-технічного забезпечення.

Учений може працювати професійно, відповідально і натхненно, і отримати дійсно значимий науковий результат, не звертаючи увагу на магічне число «500». І навпаки: можна кожен робочий день починати із мантри про «500 годин», але це не буде ані ознакою «значущості наукової роботи», ані гарантією отримання високого результату.

«Також це дозволить вирішити нагальне питання уможливлення широкого залучення фахівців-практиків (які не ведуть наукової роботи) до освітнього процесу, що сприятиме

посиленню практичної орієнтації української вищої освіти», – красиво написано в пояснювальній записці.

Твердження дискусійне, оскільки «фахівці-практики», якщо вони справжні, у робочі дні зазвичай працюють за основним місцем роботи, отримуючи при цьому значно більшу заробітну плату, аніж можуть запропонувати заклади освіти.

Окрім того, пояснення не вільне від внутрішніх протиріч. З одного боку, пафосно зазначається, що законопроект «сприятиме забезпеченню якості вищої освіти завдяки кращому науковому підґрунтю освітнього процесу». З іншого боку, допускається широке залучення «фахівців-практиків», які взагалі можуть не здійснювати жодної наукової роботи.

Автор цих рядків має певний досвід роботи в українських університетах. Тому спробую запропонувати приблизний перелік ризиків, які можуть проявитися на мікрорівні, якщо застосувати запропоновану у законопроекті модель:

у різних закладах освіти можуть бути встановлені принципово різні норми однотипної наукової роботи (приміром, в одному закладі – 10 годин за оприлюднену наукову статтю, в іншому – 100);

різні норми однотипної наукової роботи можуть бути встановлені також в межах одного закладу (приміром, для кафедри філософії – 100 годин за оприлюднену наукову статтю, для кафедри фізики – 10 годин, або навпаки);

різні норми однотипної наукової роботи можуть бути встановлені також в межах однієї кафедри (приміром, для професора кафедри – 100 годин за оприлюднену наукову статтю, для доцента кафедри – 10 годин, або навпаки);

не врегульовано питання співвідношення між виконанням наукової роботи (проведення дослідження та підготовка публікації) та її формальним результатом (оприлюднення статті), що на практиці ускладнить справедливий облік наукової роботи та справедливу оплату праці;

створюються умови для стимулювання удаваного «співавторства» (працівники будуть мати додаткову мотивацію включати один

одного в якості співавторів наукових праць, що призводитиме до покращення формальних показників, але при цьому посилить рівень імітації наукової діяльності);

не врегульовано головне питання – оцінка цінності та значимості отриманого наукового результату, його новизни та оригінальності, а також вплив наукової діяльності на якість освітнього процесу (приміром, в одній науковій праці може бути наведений реферативний виклад давно відомих істин, в іншій – запропоновано принципово нові наукові рішення, формули, моделі, але ці праці університетськими службами будуть оцінені однаково);

не зроблено запобіжників для завідомо удаваної наукової активності (деякі науково-педагогічні працівники примушують студентів магістратури оприлюднювати наукові праці у співавторстві, внаслідок чого окремі працівники звітують за семестр про кілька десятків наукових праць з дуже широкого кола наукових проблем).

Зовсім не дивно, що користувачі соціальних мереж, серед яких є і серйозні науковці, оцінили чергову освітню ініціативу переважно негативно.

Тож цілком логічно, що заступник міністра освіти і науки України Михайло Винницький нещодавно оприлюднив допис «Законопроект 9600: на шляху до другого читання»

На мій погляд, у дописі наведено чимало відверто дискусійних і навіть суперечливих тверджень. Приміром, стверджується, що законопроект «є результатом спільної роботи Комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій та Міністерства освіти і науки».

Однак, якщо почитати картку законопроекту, то виходить, що авторами документу є народні депутати України, але про Міністерство освіти і науки України – жодної згадки.

Окрім того, якщо «Міністерство освіти і науки України» є співавтором законопроекту – тоді логічно ставити питання про проходження процедури громадського обговорення, як це передбачено Порядком проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики,

затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. Але ми знаємо, що жодного обговорення не було.

Припускаю, що окремі працівники міністерства могли «неформально» (можливо, навіть у вільний від основної роботи час) надавати консультативну допомогу народним депутатам під час розробки тексту законопроекту. Але тоді про це так і потрібно було написати.

У дописі стверджується: «...це один з «євроінтеграційних» законопроектів, функція якого – виконання зобов'язань, передбачених статтею 431 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом щодо реформування та модернізації системи вищої освіти, зближення у межах Болонського процесу, підвищення рівня якості вищої освіти та розширення можливостей закладів вищої освіти».

Вказана теза є відверто дискусійною. Адже у статті 431 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони записано, що Сторони зобов'язуються активізувати співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема, з метою:

реформування та модернізації систем вищої освіти;

сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу; підвищення якості та важливості вищої освіти;

поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами;

розширення можливостей вищих навчальних закладів;

активізації мобільності студентів та викладачів;

увага приділятиметься співробітництву в галузі освіти з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти.

Якщо вірити прочитаному, у статті 431 немає і натяку на те, що у закладах вищої освіти України має бути запроваджено нормування обсягів мінімальної наукової роботи та максимального навчального навантаження

для науково-педагогічних та педагогічних працівників.

Навіть більше. У статті 431 йдеться, зокрема, про «розширення можливостей вищих навчальних закладів». Теоретично, якщо для закладів вводити нові і нові нормативи, хай навіть з дуже світлих міркувань – це свідчить скоріше не про «розширення», а про «звуження» можливостей.

Припускаю, що автор допису, написавши про «євроінтеграційність» законопроекту, вдався до відомої примітивної маніпуляції. На євроінтеграцію та абстрактний «європейський досвід» нерідко посилаються кожного разу, коли є дефіцит оригінальної притомної думки.

От конкретно – у яких країнах ЄС встановлені норми «наукової роботи» та «навчального навантаження» і в якому саме обсязі? – на це просте запитання, звісно, відповіді немає.

Стверджується: «...ми наближаємо навантаження наших науково-педагогічних працівників до рівня колег в європейському просторі вищої освіти».

Який це рівень, про яких саме колег (з яких країн ЄС) йдеться, хто ці «ми»? – жодних подробиць та пояснень.

Автор допису пише: «У новій редакції законопроекту йдеться про те, що наукова робота для науково-педагогічного працівника на навчальний рік має становити не менше 30% його робочого часу; максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 30% загального робочого часу, педагогічного працівника – 60% робочого часу на навчальний рік. Педагогічні працівники, як сказано вище, можуть забезпечувати освітній процес не більше ніж на 30% від загального обсягу освітньої програми. Такі формулювання залишають «виделку» гнучкості для закладу вищої освіти для встановлення власних норм навантаження...».

Цікаво, що «нова редакція законопроекту» досі не оприлюднена, а тому пересічним читачам важко дати цілісну оцінку ступеню гнучкості «виделки». Але навіть якщо години замінити відсотками – на мій погляд, проблема справедливого нормування роботи кардинально не вирішиться.

Автор допису пише: «А як бути науково-педагогічному працівнику, який серйозно займається наукою і якому 30% часу буде замало? Він завжди може встановити собі більше годин для заняття наукою, адже 30% – це мінімальна планка. Саме так нормами цього законопроекту посилюється наукова робота в університетах».

Ця фраза свідчить про те, що пан Винницький, скоріш за все, не в повній мірі володіє ситуацією і не знає практики організації роботи кафедр в переважній більшості університетів. Науково-педагогічний працівник, як правило, не встановлює сам собі жодних годин і жодних відсотків.

Години розподіляються, виходячи з наявного «валового навантаження». А це навантаження, у свою чергу, залежить від кількості здобувачів освіти, з якими потрібно провести певний обсяг аудиторних занять та іншої освітньої роботи, яка нормується.

Окрім того, видається сумнівною і сама доцільність запровадження додаткової можливості для працівника у вигляді самовільного збільшення годин (або відсотків) на наукову роботу в обмін на зменшення навчального навантаження. Адже така наукова робота може бути і удаваною.

Припустимо, раніше доцент писав за рік 2 праці, які в науковому світі не мають серйозної цінності, зараз він стане писати за рік 3 праці аналогічного рівня – вельми сумнівно, що від цього виграють наука, освіта, університет або студенти. Виграє лише доцент, який «законно» матиме ще менше навчального навантаження.

У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України, зафіксовано низку проблем розвитку вітчизняної вищої освіти, серед яких зокрема згадано: «зниження престижу викладацької діяльності, зокрема через неконкурентоспроможні умови та оплати праці та високий рівень бюрократизації професійної діяльності».

Відповідно, розробники Стратегії робили акцент на подальшу дебюрократизацію роботи закладів вищої освіти та науково-педагогічних працівників. Акцент на те, що в закладах

вищої освіти має бути більше живої освіти і живої науки, і поменше папірців з годинами та відсотками.

Цікаво і показово, що заступник міністра у своєму дописі жодного разу не зіслався на Стратегію розвитку вищої освіти, боцімто її і не існує.

Нагадаємо: розпорядження уряду, яким затверджено згадану Стратегію, підписав прем'єр-міністр України Денис Шмигаль.

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/91359/>). – 2024. – 05.02).

Блог на сайті «Обозреватель»

Про автора: Наталія Алюшина, голова Національного агентства з державної служби

Мені складно сказати, чи існують у світі щасливі реформи та реформатори. Але знаю напевно, що урядова реформа системи оплати праці державної служби на основі класифікації посад – складна, суперечлива і часом – болісна. Вона має чимало противників. І в політикумі, і самій службі, і в експертних колах... І, до речі, в суспільстві, яке за радянськими лекалами «класифікує» публічних службовців на «чиновників» і «хабарників».

Мотиви неприйняття різні. В управлінській ланці публічного сектору дехто побоюється втратити можливості для неконтрольованих нарахувань. Втім, серед 159 тисяч державних службовців «щасливців» із стимулюючими виплатами у 200 і більше відсотків – не більше п'яти відсотків. Інші 95% отримують за свою складну, відповідальну і ненормовану у часі роботу скромну винагороду. Хоча реформа і їх насторожує через застереження втратити ще більше.

Найбільший спротив генерують політики. Там воліють уникати електорально чутливих питань. Безумовно, саме таким є реформа оплати праці державних службовців. У суспільстві традиційно не люблять

«чиновників». Тож легше зміни відкласти, аніж почати переконувати людей у непопулярних рішеннях. Пояснюючи, що гідний рівень оплати праці на публічній службі – чинник стійкості і спроможності держави у війні з могутнім, безжальним ворогом.

Торік стейкхолдери реформи мали сотні годин дискусій і перемовин, аби досягти спільного бачення у її реалізації. Нас підштовхують партнери з ЄС, для яких питання запровадження нової моделі оплати праці – стратегічний маркер реформування державного управління України.

Зрештою, було досягнуто політичного рішення. У базовий законопроект № 8222 закладено концептуальну рамку: посилення ролі посадового окладу, скасування необґрунтованих виплат, запровадження системи грейдів, осмислене планування видатків на оплату праці, з огляду на наближення рівня окладів державних службовців до ринкового. 28 липня Верховна Рада прийняла за основу в першому читанні цей акт, що мав би стати по суті – фундаментом реформи. Але станом на зараз другого читання, а отже, прийняття в цілому поки не відбулося.

У Мінфіні, аби не втратити рік реформи, прописали її в Законі «Про Державний бюджет України на 2024 рік». Тепер усі урядові рішення, якими запроваджено нову систему оплати праці, ґрунтуються з урахуванням положень саме цього Закону.

Задіяні у реформі органи державної влади виконали завдання, покладені Кабміном. НАДС, до прикладу, класифікувало усі посади державної служби. Профільним департаментом НАДС здійснено колосальну за обсягом роботу: змодеровано і реалізовано процес класифікації практично в усіх органах державної влади центрального, регіонального і районного рівнів.

Далі Урядом було схвалено нову схему посадових окладів на основі класифікації посад та оновлений перелік типових посад державної служби. Схему сформовано з урахуванням сімей і рівнів посад, юрисдикції та типів державних органів у 2024 році.

Настільки масштабне завдання в Україні здійснили вперше. Тож, природньо,

ми зіштовхнулися із ускладненнями й непорозуміннями. Багато питань допрацьовували, як то кажуть, з коліс. Деякі доведеться вирішувати по ходу. Щодня особисто спілкуюся з державними службовцями з усієї країни. Відповім на найбільш резонансні запитання.

Чи є поточні зміни у системі оплати праці власне реформою системи оплати праці?

З погляду стратегії досягнуті результати – незавершений шлях у напрямі до повноцінної реформи. Це – крок до окреслених трансформацій. Зауважу, що запроваджені зміни зберігатимуть чинність лише упродовж 2024-го. Натомість завершимо реформу після набрання чинності базовим законопроектом №8222. Так сформуємо повний юридичний каркас системи.

Зазначу, що ми розраховуємо на підтримку народних депутатів щодо розгляду та прийняття у I кварталі цього року законопроекту №8222, аби на його основі планувати бюджетний процес на 2025-й.

Чи забезпечать зміни у системі, запроваджені на 2024 рік, гідний рівень оплати праці на державній службі?

Відзначу, що досягнуті зміни враховують суспільний запит на справедливість та прозорість. Ідеться про неприпустимість призначення необґрунтованих доплат окремим службовцям.

Втім, ці трансформації не повною мірою відповідають потребам публічної служби України, зокрема очікуванням службовців на гідну оплату праці. Чимало принципів новел стануть чинними тільки після прийняття базового ЗП №8222. Зокрема, ідеться про наближення рівня окладів на державній службі до рівня приватного сектору.

Наразі передбачений Мінфіном рівень окладів не дозволяє розраховувати на відчутне підвищення рівня оплати праці. Наразі, в Уряді керуються наявним бюджетом і чинним станом правового регулювання. Колеги-урядовці в умовах війни і обвалу економіки встановили рівень окладів, який здатні забезпечити.

P.S.

Останнім часом згадую розмову з словацьким реформатором Іваном Міклошем. В Youtube

проекті НАДС «Policy Talk» Іван назвав три чинники успішної реформи: Vision, Will, Courage (Бачення, Воля, Мужність). «Важливо, щоби найвищі політики та реформатори мали лідерство, боролися за проведення реформ й комунікували з громадянами. Вони мають бути на зв'язку з громадянами щодня й пояснювати, що саме і для чого вони роблять, боротись проти демагогів, які не хочуть реформ», – наголосив він.

Маємо усі разом сконцентрувати Бачення, Волю та Мужність і завершити принципову для України реформу оплати праці на державній службі. Повернення до старої системи просто не можливо (<https://www.obozrevatel.com/novosti-obschestvo/vision-will-courage-reformyi-oplatyi-truda-na-gosudarstvennoj-sluzhbe.htm>). – 2024. – 05.02).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Вадим Груша, CEO криптогаманця Trustee ^{UK}_{SEP}

Регуляція криптовалюти в Україні: відкласти не можна прийняти

Ще у вересні 2021 року Верховна Рада України схвалила закон «Про віртуальні активи». Він мав набутти чинності після внесення відповідних правок до Податкового кодексу. У червні 2023 було представлено нову редакцію, оновлену з урахуванням європейського проєкту MiCA. Жоден із них не запрацював на практиці.

У грудні 2023 року уряд України презентував Національну стратегію доходів на 2024-2030 роки – до неї включили розробку закону про оподаткування криптовалют, наголосивши на важливості їх регулювання. Через місяць представники НБУ і Верховної Ради заявили, що жоден проєкт не буде ухвалено в поточному вигляді.

І це серйозна проблема, що породила масу суперечок. Одним з останніх діалогів на цю тему стала панель присвячена бізнесу та економіці, на якій були присутні голова блокчейн-асоціації України та представники криптокомпаній: WhiteBIT, Stroom Network,

НАPI і я – CEO платформи цифрових фінансів Trustee Plus.

Регулювання – ключ до розвитку

Відсутність регулювання уповільнює і ускладнює ведення бізнесу, запуск блокчейн ініціатив у будь-яких сферах життя. Компанії не можуть працювати так само ефективно всередині країни, як вони це роблять у сприятливих для криптовалют юрисдикціях.

Чим корисне регулювання для криптовалютних компаній?

Прозорі вимоги та система оподаткування дають змогу бізнесу вести повністю легальну діяльність – платити податки до бюджету країни та отримувати судовий захист. На будь-який спірний момент у документі має бути відповідь;

Нормативна база захищає права всіх учасників процесу: інвесторів та їхні кошти, блокчейн-проєкти та їхніх партнерів, наприклад, фінансові організації;

Юридична визначеність сприяє розвитку компаній на місцевому ринку. Їм більше не потрібно шукати обхідні шляхи через інші юрисдикції, витратити дорогоцінні ресурси на вирішення проблем, яких могло б і не бути.

Наприклад, Trustee Plus має криптовалютну ліцензію Європи VASP, а його робота визначена законами Литви. Інші компанії віддають перевагу роботі в ЄС через ліцензію Іспанії, а націлені на азіатський ринок – з регуляторами Гонконгу.

Чим корисне регулювання криптовалют для самої держави?

Вигідні умови для розвитку (виражені в ясних і чітких правилах) здатні залучати стартапи та інвестиції з усього світу. Приклад: криптодолина Цуг або криптохаб Сінгапур, які ухвалили закон про регулювання у 2016 і 2019;.

Визначення статусу Bitcoin та інших валют сприяє їхньому прийняттю на громадянському рівні і, знову ж таки, зростанню інвестицій. Так, Сальвадор, який визнав BTC платіжним засобом, отримує \$1 млрд тільки на програмі громадянства;

Блокчейн-технології здатні поліпшити багато сфер життя, зокрема й державні процеси – об'єднати і захистити бази даних,

оптимізувати логістику, контролювати фінансові операції. Розвивати та інтегрувати їх сьогодні – вкладатися в майбутнє країни, її економічну перевагу.

Чим корисне регулювання віртуальних активів для людей?

Громадяни України вже сьогодні масово використовують криптовалюти – для порятунку коштів в умовах високої інфляції, для інвестицій та купівлі валюти;

Регулювання криптовалют дасть їм змогу отримати доступ до зручних криптосервісів, які виконують КУС, правила з протидії відмиванню грошей;

А також отримати державний захист і якісний сервіс.

Як ми бачимо, регулювання криптовалют перебуває в зоні інтересів кожного учасника ринку. Але, на жаль, поки що не бачимо, що в українських регуляторів є розуміння важливості регулювання і потенціалу криптовалютних технологій. І наше завдання сьогодні – вести діалог із владою і донести до них цю думку.

Детальніше про податки

На панелі присвяченій бізнесу та економіці представники індустрії також звернули увагу на питання оподаткування. Ми зазначили, що готові платити податки, але ринок все ще не легалізований – і за кілька років ситуація не змінилася.

Незважаючи на швидке схвалення законопроекту МіСА – спільного для всіх країн ЄС положення про регулювання криптовалют – багато європейських країн визначили своє ставлення до цифрових активів заздалегідь і створили органи регулювання. Від такого поспіху їхні фінансові системи не постраждали, а бюджети тільки виграли.

У листопаді 2023 у Верховній Раді представили одразу два проекти про податки:

Перший варіант податкової бази передбачає 18% податок на прибуток від усіх операцій з криптовалютними активами, а також 1,5% військового збору;

Другий варіант запропонував поступове підвищення ставки: 5% у перші три роки, 9% ще на п'ять років і тільки після цього 18% на виведений капітал.

Обидва проекти не пройшли подальших читань і фактично будуть перероблені з нуля.

Наші очікування

Так, криптовалюта сама по собі здатна працювати (що вона і робить протягом 15 років) без участі держави. Але криптовалютним компаніям бездіяльність заважає легально взаємодіяти з людьми і банками без необхідності вигадувати багатородові партії і витрачаючи ресурси для вирішення простих проблем.

Але сьогодні, на жаль, одного закону вже недостатньо. Криптовалютні ніші зайняті по всьому світу – тими, хто був готовий ризикнути і заздалегідь подумати про майбутнє технології. А це означає, що якщо ми хочемо залучати інвестиції та стартапи в країну, то потрібне не просто регулювання, а кращі умови для розвитку проектів.

Поки інші юрисдикції створювали умови, ми боролися з вітряками.

Наразі, згідно з планом, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Національний банк України мають підготувати новий пакет оновлень до кінця Q2 2024 року. Але як зазначив депутат Ярослав Железняк – «Знаючи, як відбуваються ці процеси – це буде довше».

Ми, представники криптовалютного сектору, готові вести діалог із владою для прискорення розроблення законопроекту. Ми не маємо ілюзій, що це станеться швидко і вирішить усі проблеми. Але ухвалення закону матиме позитивний ефект – щонайменше в питанні вирішення легалізації індустрії. І люди, які захочуть щось створювати в Україні зможуть це зробити майже безперешкодно.

Після цього будуть інші питання. Але питання регуляції відкладати вже не можна (https://lb.ua/blog/vadym_hrusha/597244_regulyatsiya_kriptovalyuti_ukraini.html). – 2024. – 07.02).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Валерій Пекар, громадський активіст, викладач, підприємець

Що не так з проектом закону «Про доброчесне лобіювання»

Законопроект «Про доброчесне лобіювання» у нинішньому вигляді може бути використаний для згортання свободи й демократії в Україні

Спільна заява організацій громадянського суспільства

10 січня 2024 року Верховна Рада прийняла у першому читанні урядовий законопроект «Про доброчесне лобіювання» №10337. Єврокомісія визначила ухвалення закону про лобізм однією з передумов для початку переговорів про вступ України до ЄС, однак у внесеному урядом вигляді цей законопроект лише віддаляє нас від європейських цінностей і прямо загрожує свободі, демократії та конституційним правам в Україні.

В редакції першого читання цей проект не лише не зменшить олігархічні та недоброчесні впливи на прийняття рішень органами влади, але й посилить закритість влади, дозволить тиснути на будь-яких «незручних» громадян чи організації громадянського суспільства, які критикуватимуть владу, вимагатимуть реформ або змін у публічній політиці.

Такі громадяни чи організації будуть зобов'язані реєструватися як «лобісти» під загрозою штрафів, як «іноагенти» у путінській Росії. Тобто буде створена система тиску влади на громадянське суспільство. За участь у круглому столі, направленні пропозицій до законодавства, громадську експертизу чи зустріч з посадовцем людей переслідуватимуть як за «незаконне лобіювання».

Усі ключові пропозиції представників громадських організацій, що входили до складу с робочої групи з підготовки законопроекту до другого читання, створеної парламентським комітетом з питань правової політики, проігноровані. Доопрацьована редакція проекту закону й надалі дозволяє переслідувати громадян чи громадські організації за критику чи пропозиції до законодавства під приводом відстоювання ними своїх «комерційних інтересів». Останні сформульовано нечітко – будь-яка жертва на підтримку організації для адвокатування антикорупційних, політичних чи інших

реформ може вважатись її «комерційним інтересом».

Існує ризик, що комітет і загалом парламент можуть ухвалити в цілому законопроект №10337 у редакції, яка дозволить владі вважати будь-яких активних громадян і громадські об'єднання лобістами, вимагати звітування за кожну зустріч, дзвінок, пресконференцію та інші «лобістські» заходи, штрафувати й публічно дискредитувати в очах суспільства. Тобто не громадяни контролюватимуть владу, а влада контролюватиме громадян і каратиме за їхню громадську активність.

В нинішніх українських реаліях, коли в умовах воєнного стану конституційні права і так обмежено, органи влади працюють непрозоро, а громадські активісти, журналісти, підприємці дедалі частіше стають об'єктом переслідувань та залякування у зв'язку зі своєю професійною діяльністю, такий закон звужуватиме простір для громадянського суспільства.

Відтак, цей проект потребує серйозних – а не косметичних – змін, які мають сприйматися не лише Європейським Союзом та українською владою, але й українським суспільством.

Без таких системних змін цей проект є неприйнятним і лише зашкодить європейському поступу України.

Ми дякуємо десяткам народних депутатів з різних фракцій і груп за підтримку і подання розроблених експертами громадських організацій поправок, які дозволять зняти ключові загрози законопроекту.

У зв'язку з цим закликаємо Комітет з питань правової політики, всіх народних депутатів України при розгляді проекту №10337 в другому читанні врахувати ці поправки, насамперед:

чітко передбачити, що дія закону про лобіювання не поширюється на здійснення та захист громадянами прав і свобод, гарантованих Конституцією та законами України, і на діяльність неприбуткових організацій та неприбуткових установ, у тому числі громадських об'єднань.

Закликаємо залучити до аналізу й підготовки до другого читання законопроекту представників бізнес-асоціацій, галузевих об'єднань підприємств, а також представників

європейських організацій в Україні, експертів ЄС у сфері лобювання.

Закликаємо інституції громадянського суспільства і всіх свідомих громадян підтримати нашу позицію.

Центр прав людини ZMINA
Лабораторія законодавчих ініціатив
Рух «Простір свободи»
Український незалежний центр політичних досліджень

Українська Гельсінська спілка з прав людини
ІСАР «Єднання»
Інститут масової інформації
Центр протидії корупції
ГО «UKRAINEPRIDE»
Регіональний центр прав людини
Мережа захисту національних інтересів АНТС

Інкубатор демократичних ініціатив
ГО «Центр «Соціальна Дія»
ГО «Центр демократії та верховенства права» (ЦЕДЕМ)

ГО «Інститут соціально-економічної трансформації»

Фундація DEJURE
ГО «Донбас СОС»
Центр політико-правових реформ
ГО «Інсайт»
ГО «Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ»
ГО «Антикорупційний штаб»
ГО «Платформа прав людини»
ГО «Міжнародне товариство прав людини – Українська секція»

ГО «Український інститут з прав людини»
БФ «Гендер Зед»
ГС «Освітній дім прав людини – Чернігів»
Міжнародний благодійний фонд «Карітас України»

ГО «КРИМСОС»
ГО «Харківський антикорупційний центр»
ГО «Незалежні»
ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення»

ГО «Центр громадянського представництва «Життя»»

ГО «Нуль відходів Львів»
ГО «Центр Доброчин»
ГО «Чернігівський Центр Прав Людини»
ГО «Центр спільного розвитку «Дієва громада»

БФ «Агенція розвитку майбутнього»
ГО «Нова Дружківка»
ГО «Всеукраїнська ліга правників проти корупції»

ГО «Херсонський обласний центр «Успішна жінка»

ГС «Громадський Контроль Діє»
ГО «Кременчуцький антикорупційний центр»

ГО «Імпакт центр СХІД.ЮА»
Громадянська Платформа Нова Країна
ГО «ВГО «Інститут Республіка»
ГО «Центр розвитку громад», Харків
Хмельницька районна громадська організація «ПРАВО»

БО «БФ «Новий університет»
Центр досліджень визвольного руху
Всеукраїнський демократичний форум
МБФ Українська фундація громадського здоров'я

ГО «Детектор медіа»
ГО «Народний захист»
ГО «Проти Корупції»
ГО «ПРОЛІСОК-БЕРДЯНСЬК»

БФ «МІЖНАРОДНА ФУНДАЦІЯ РОЗВИТКУ»

БО «МФ Любисток»
ГО «Жіночий Антикорупційний Рух»
ГО «Одеський інститут соціальних технологій»

ГО «Українська Волонтерська Служба»
Громадянський рух «Відсіч»

(https://censor.net/ua/blogs/3470747/scho_ne_tak_z_proktom_zakonu_pro_dobrochesne_lobyvannya). – 2024. – 31.01).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 03 (267) 2024

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:

А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:

Н. Крапіва

Підп. до друку 16.02.2024

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,28.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру видавців,

виготовлювачів і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.